

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ALEKSANDER SEVER

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
POSTKEYNESIANSKA TEORIJA INFLACIJE

Ljubljana, junij 2004

ALEKSANDER SEVER

IZJAVA

Študent Aleksander Sever izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Andreja Sušjana in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

UVOD	1
1. TRADICIONALNE TEORIJE INFLACIJE	2
1.1. Povpraševalna razlaga inflacije	2
1.2. Stroškovna razlaga inflacije	4
1.2.1. Vrste stroškovne inflacije.....	6
2. INSTITUCIONALNE ZNAČILNOSTI TRŽNIH GOSPODARSTEV V POSTKEYNESIANSKI EKONOMSKI TEORIJI	8
2.1. Oblikovanje cen	10
2.2. Določanje mezd	11
2.3. Postkeynesianska denarna teorija	12
2.3.1. Financiranje investicij.....	12
2.3.2. Neoklasičen pogled na denar: eksogenost denarnega stoga.....	13
2.3.3. Endogena narava denarja in kredita.....	15
2.3.4. Splošne značilnosti postkeynesianske denarne teorije.....	20
3. POSTKEYNESIANSKA TEORIJA INFLACIJE	22
3.1. Inflacija in razdelitev dohodka	22
3.2. Konfliktna inflacija: mehanizem inflacijskega procesa	23
3.3. Induktivni razlogi za inflacijo	26
3.3.1. Pravičnost.....	26
3.3.2. Informacija.....	26
3.4. Permisivni razlogi za inflacijo	28
3.4.1. Administrirane cene.....	28
3.4.2. Prosta kolektivna pogajanja (in vpliv strukture kolektivnih pogajanj na stopnjo inflacije).....	29
3.4.3. Politika polne zaposlenosti.....	32
3.5. Preprost model konfliktne inflacije	33
3.5.1. Osnovni model konfliktne inflacije.....	33
3.5.2. Vpliv sprememb v pogajalskih pozicijah.....	37
3.6. Implikacije za ekonomsko politiko	39
SKLEP	43
LITERATURA	44

UVOD

Inflacije, ki so se pojavile pred drugo svetovno vojno, so bile odraz določenih gospodarskih in narodnih kriz (vojne in njene posledice, razni zunanji šoki), ki so predhodile padcu vrednosti valute. V glavnem je v kapitalističnih gospodarstvih gibanje cen sledilo fazam poslovnih ciklov. V času ekspanzije, ko je rasel proizvod, so rasle tudi cene, v recesiji, ko je proizvod padal, so tudi cene padale. Trend stopnje rasti cen je bil približno enak nič, zato ta ciklična inflacija ni predstavljala resnega problema (Trevithick, 1980, str. 9-10). Po drugi svetovni vojni pa je inflacija postala skoraj stalna značilnost razvitih kapitalističnih gospodarstev. Stopnje naraščanja cen so se sicer razlikovale med posameznimi državami in obdobji, toda praviloma je splošna raven cen naraščala in le redko padala (Sawyer, 1989, str. 359).

Razvite kapitalistične države so do začetka sedemdesetih let še zmeraj imele sorazmerno nizko inflacijo in nizko brezposelnost. Potem pa se je z energetske krizo zgodilo to, kar ni nihče pričakoval: fenomen "stagflacije". Keynesianska teorija in ekonomska politika sta doživeli poraz v praksi, nato pa tudi kritično prevrednotenje na teoretični ravni. Od takrat naprej je keynesianizem, pretežno v obliki "neoklasične sinteze" Samuelsonovega tipa v defenzivi, če že ne v popolnem zatonu. Na ekonomsko teoretični ravni so se pojavile nove smeri razvoja ekonomske teorije, za katere vse je značilno globoko nestrinjanje z obstoječo in prevladujočo "neoklasično sintezo". Te smeri so "ekonomika ponudbe", monetarizem, teorija racionalnih pričakovanj in postkeynesianska ekonomska teorija (Norčič, 1996, str. 17-18).

V ekonomski teoriji ne obstaja enoten pogled glede razlage vzrokov inflacijskih procesov v sodobnih gospodarstvih. Na splošno, obstajata dva različna pristopa k razlagi inflacije, ki ju lahko razdelimo na neoklasično in postkeynesiansko teorijo inflacije (Sušjan, 1997a, str. 68). Ta dva pristopa k razlagi inflacije izhajata iz prejšnjih teorij inflacije, ki sta znani kot povpraševalna (demand-pull) in stroškovna (cost-push) inflacija. Neoklasični pristop lahko smatramo kot nadaljevanje razlage inflacije s povpraševalnega vidika, postkeynesianski pristop pa kot nadaljevanje razlage inflacije s stroškovnega vidika. Medtem ko neoklasični ekonomisti zagovarjajo stališče, da je inflacija izključno povzročena s presežno denarno rastjo, postkeynesianski ekonomisti poudarjajo pomembnost konflikta za razdelitev dohodka na trgu delovne sile (Palley, 1996, str. 166). Od tod tudi izraz *konfliktna inflacija* (conflict inflation), ki se je v zadnjem času uveljavil v postkeynesianski ekonomski teoriji in označuje že dlje časa prisotno stališče postkeynesianskih ekonomistov, da je inflacija v sodobnih tržnih gospodarstvih predvsem posledica konfliktov, do katerih prihaja pri razdelitvi narodnega dohodka (Sušjan, 1997, str. 285).

Konfliktna inflacija se nanaša predvsem na situacijo, ko obstaja aspiracijski razmik med delavci in podjetji za razdelitev dohodka, in imajo delavci zadostno moč za boj s kapitalom. Stroškovni pristop k razlagi inflacije je poudarjal vzročno vlogo naraščajočih stroškov na faktorskih trgih, ki so se potem izrazili v višjih cenah proizvodov. Teorija konfliktne inflacije

nadaljuje razmišljanje v tej smeri, toda prepoznava izvor inflacije v boju med delavci in podjetji za razdelitev dohodka. Preučili bomo teoretične osnove konfliktnega pristopa k inflaciji in prikazali kako inflacija služi kot posrednik nekonsistentnih dohodkovnih zahtev, ki izvirajo iz boja za razdelitev dohodka med delavci in podjetji (Palley, 1996, str. 182).

V prvem poglavju bomo navedli temeljne značilnosti tradicionalnih teorij inflacije, med katere se uvrščata teorija povpraševalne inflacije in teorija stroškovne inflacije. V drugem poglavju bomo v treh podpoglavjih obravnavali institucionalne značilnosti (oblikovanje cen, določanje mezd in endogena narava denarja oziroma denarnega sistema) sodobnih tržnih gospodarstev v postkeynesianski ekonomski teoriji, ki so pomembne za razlago inflacije. V tretjem poglavju bomo razvili postkeynesiansko teorijo inflacije. Razložili bomo povezavo med inflacijo in razdelitvijo dohodka, mehanizem konfliktnega inflacijskega procesa, in podrobneje razčlenili induktivne ter permisivne razloge za inflacijo. Prav tako bomo v tretjem poglavju prikazali preprost model konfliktna inflacije, na podlagi katerega bomo na koncu poglavja navedli nekatere implikacije za proti-inflacijsko ekonomsko politiko.

1. TRADICIONALNE TEORIJE INFLACIJE

1.1. Povpraševalna razlaga inflacije

O neoklasični teoriji inflacije oziroma inflaciji povpraševanja govorimo, ko se v gospodarstvu pojavi dodatno agregatno povpraševanje, zaradi česar pride do presežka agregatnega povpraševanja nad agregatno ponudbo pri nespremenjenih cenah. To razliko imenujemo inflacijski razmik, ki naj bi bil osnovni vzrok za dvig cen. Povečanje investicijske ali državne potrošnje ali neto izvoza, ki poveča agregatno povpraševanje nad raven polnozaposlitvenega oziroma potencialnega proizvoda bo povzročilo naraščanje cen (Ribnikar, 1995, str. 202-205).

Povpraševalno inflacijo lahko opišemo (glej Sl. 1, na str. 5) kot rezultat zaporedja premikov krivulje agregatnega povpraševanja v desno (D_1 , D_2 , D_3), zaradi povečanega povpraševanja. Vidimo, da je po prvem premiku zaželeno raven ponudbe v točki h, ker pa neoklasična teorija sklepa, da se proizvod ne more povečati preko potencialne ravni (Q_1), zaradi fiksne ponudbe dela in ostalih faktorjev, bo presežno povpraševanje po delu dvignilo mezde (za velikost, ki jo kaže razdalja od Q_1 do točke h), kar bo premaknilo krivuljo ponudbe na položaj S_2 kjer se v točki d izenačita povpraševanje in ponudba proizvodov pri novi (višji) ravni cen (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 433). Iz tega sledi, da je inflacija povpraševalno voden pojav. Presežno povpraševanje se pojavi tako na trgu proizvodov kot na trgu dela (Lavoie, 1992, str. 372).

Zato zagovorniki neoklasične ekonomske teorije rast cen običajno povezujejo z ekspanzivno ekonomsko politiko, ki poskuša s povečevanjem količine denarja v obtoku doseči polno

zaposlenost, kar gospodarstvo vodi v inflacijo. Neoklasična teorija nadaljuje tradicijo klasične kvantitetne teorije denarja, po kateri je agregatna raven cen določena z (eksogeno dano) količino denarja v obtoku (Sušjan, 1997a, str. 68).

Kvantitetna teorija predstavlja bistvo monetarističnega in neoklasičnega pogleda na denar. Jedro kvantitetne teorije je naslednja identiteta, ki je znana kot Fisherjeva enačba:

$$MV = PY \quad (1.1)$$

kjer je M količina denarja v gospodarstvu, V je obtočna hitrost denarja, P je splošna raven cen in Y je raven realnega proizvoda. Leva stran enačbe izraža celotno količino denarja porabljenega za nakup vseh dobrin (proizvoda) v gospodarstvu, desna stran pa izraža celotno vrednost tega proizvoda. Da jo lahko uporabimo za ortodoksno teorijo inflacije so potrebne dve predpostavki: (1) raven proizvoda (enaka ravni realnega dohodka) je neodvisna od velikosti denarnega stoga, in (2) obtočna hitrost je konstantna (Trevithick, 1980, str. 20-21). Enačba se bere od leve proti desni in z enosmerno kavalnostjo. Če enačbo $MV = PY$ izrazimo tako, da predstavlja spremembe obravnavanih spremenljivk, dobimo: $m + v = p + y$, če je V konst. potem je $v = 0$ in če proizvod raste enakomerno, lahko zadnjo enačbo izrazimo kot:

$$p = m - y \quad (1.2)$$

Iz enačbe (1.2) sledi, da je stopnja inflacije enaka presežku rasti količine denarja nad rastjo proizvoda. Pri enakomerni stopnji rasti proizvoda je stopnja rasti inflacije določena s stopnjo rasti količine denarja; spremembe v stopnjah inflacije izvirajo izključno iz sprememb denarne rasti. Vzrok inflacije je v presežni rasti količine denarja nad rastjo realnega proizvoda. Ta enačba izraža bistvo monetarističnega pogleda na inflacijo (McNabb, McKenna, 1990, str. 57). Znana je monetaristična trditev, da je inflacija zmeraj in povsod monetarni fenomen, in da so se, zgodovinsko gledano, velike spremembe cen zmeraj pojavljale skupaj z velikimi spremembami v količini denarja v odnosu na proizvod (Smith, 1988, str. 83).

Naraščanje cen je posledica presežnega povpraševanja, katerega vzrok je prekomerna stopnja rasti količine denarja glede na stopnjo rasti realnega proizvoda. Pri tem ima pomembno vlogo predpostavka o fleksibilnosti vseh trgov, zaradi česar tržno gospodarstvo samodejno dosega ti. polnozaposlitveno raven proizvodnje, tako da je agregatna krivulja ponudbe navpična, iz česar sledi, da vsako povečanje agregatnega povpraševanja lahko rezultira samo v inflaciji. Ekspanzivna monetarna politika na gospodarstvo vpliva le nominalno (Sušjan, 1997a, str. 68).

Na dolgi rok je denar nevtralen in rast gospodarstva povsem določena z realnimi faktorji (ponudba kapitala in dela, stopnja tehničnega napredka). Monetaristično zdravilo za inflacijo je zato: nižja stopnja rasti nominalnega denarnega stoga, kot potreben in zadosten pogoj za znižanje stopnje inflacije na dolgi rok. Monetaristi ne priznavajo razlike med povpraševalno in

stroškovno inflacijo, ker menijo da stroški izvirajo iz cen, cene pa se dvigajo zaradi presežnega povpraševanja na nekaterih ali vseh trgih, kot posledica presežne ponudbe denarja. Cene se zvišajo, ko posamezniki in podjetja poskušajo porabiti svoje presežne nominalne blagajne. Inflacija bo izginila šele takrat, ko se bodo cene dovolj zvišale in zmanjšale realno vrednost denarnih blagajn na želeno raven (Moore, 1988, str. 123).

1.2. Stroškovna razlaga inflacije

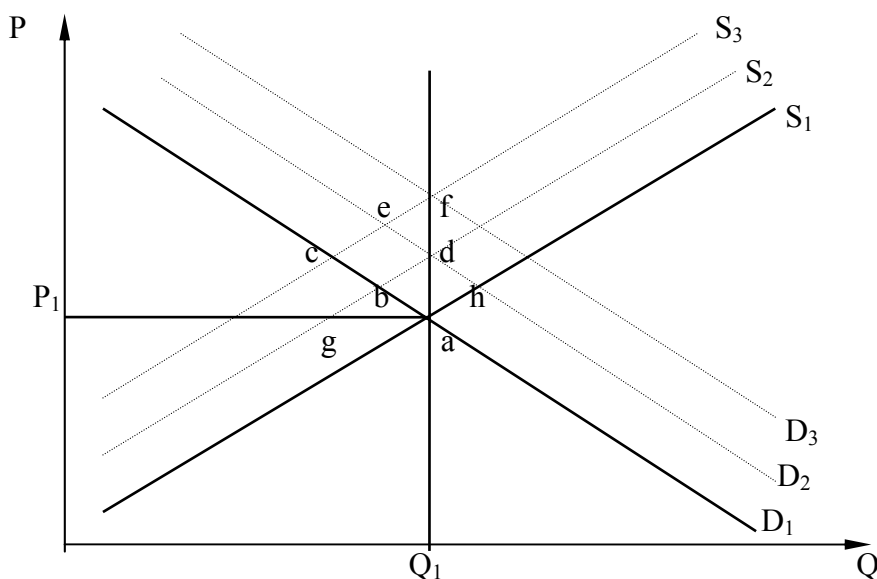
Stroškovna inflacija je sorazmerno nova vrsta inflacije, ki se je obširneje pojavila šele po drugi svetovni vojni. O stroškovni inflaciji govorimo, ko stroški povzročajo (potiskajo - angl. push up) rast cen ob visoki brezposelnosti in slabi izkoriščenosti zmogljivosti v gospodarstvu. Pod stroškovno razlago inflacije spadajo različne teorije inflacije, ki jim je skupno to, da vzroke za nastanek inflacije ne pripisujejo presežnemu povpraševanju. Teorija povpraševalne inflacije ne more razložiti naraščanja cen še preden je dosežena polna zaposlenost, zato teorije stroškovne inflacije poskušajo pojasniti vzroke za inflacijo, ko je zaposlenost v gospodarstvu manjša od polne zaposlenosti. Po stroškovni razlagi povečanje katere koli skupine stroškov, ki ni kompenzirano z ustreznim zmanjšanjem neke druge skupine stroškov, povzroči dvig ravni cen. Nominalni stroški lahko naraščajo zaradi naraščanja cen proizvodnih faktorjev (delovne sile, kapitala) pri nespremenjeni produktivnosti teh faktorjev in/ali zaradi dviga uvoznih cen. Če je zvišanje cen nekaterih faktorjev kompenzirano z znižanjem cen drugih, ne pride do inflacije. Ker pa vsak faktor teži k ohranjanju in celo povečanju svojega realnega dohodka, prihaja do stroškovne inflacije (Žižmond, 1991, str. 132).

Stroškovna inflacija torej nastane zaradi sprememb na ponudbeni strani gospodarstva, ki povzročijo dvig cen proizvodnih faktorjev. Obstajata dva glavna izvora stroškovne inflacije. Prvi vključuje vlogo sindikatov in proces določanja mezd. Drugi pa zadeva obstoj monopolnega nadzora nad nekimi naravnimi viri (npr. nafta). Stroškovna inflacija lahko nastane, ker trgi ne delujejo popolnoma konkurenčno (McNabb, McKenna, 1990, str. 70).

Zagovorniki stroškovne razlage inflacije vidijo naraščanje stroškov proizvodnje kot glavni izvor inflacijskega pritiska. Najbolj priljubljena verzija stroškovne razlage inflacije je ta, ki največ krivde za nastanek inflacije pripisuje monopolističnemu obnašanju sindikatov, ki z zahtevami po zvišanju plač izkoriščajo svojo moč kot monopolni ponudnik dela, kar vodi v naraščanje cen. Ta cenovna naraščanja pa povzročijo zmanjšanje realne vrednosti novih nominalnih plač, kar vodi v ponovne zahteve k zvišanju plač (Trevithick, 1980, str. 101). Naraščanje plač je torej eden od najpomembnejših in najpogostejših vzrokov stroškovne inflacije. Kjer so sindikati dovolj močni, lahko izsilijo zvišanje plač, kljub obstoječi nezaposlenosti. Zvišanje plač (sicer običajno v manjši meri) uspevajo posledično doseči tudi delavci v sindikalno neorganiziranih sektorjih.

Drugi, zunanji vzroki stroškovne inflacije pa so velika povečanja cen uvoznih surovin ali zmanjšanja vrednosti domače valute. Najbolj znan je primer obeh naftnih šokov, ko so energetska odvisna gospodarstva v obdobjih 1973-1974 in 1978-1979 doživela stroškovno inflacijo zaradi ogromnega zvišanja svetovnih cen nafte (Žižmond, 1991, str. 133). Za grafično predstavitev stroškovne inflacije uporabimo preprost model agregatne ponudbe in povpraševanja.

Slika 1: Agregatna ponudba in povpraševanje

Vir: Gylfason, Lindbeck, 1982.

V diagramu se stroškovna inflacija opiše kot premik ali kot zaporedje premikov krivulje agregatne ponudbe v levo navzgor (S_1 , S_2 , S_3) - ki opiše pot a,b,c v diagramu, če krivulja povpraševanja ostane na položaju D_1 , in pot a,b,d,e,f, če so povečanja stroškov prilagojena (z zamikom) z monetarno ali fiskalno politiko. Kje bodo nastala presečišča med agregatnim povpraševanjem in agregatno ponudbo je tako tudi odvisno od tega kako se odzove država. Lahko opazimo da stroškovni "šok", npr. eksogeno povečanje plač, ki premakne krivuljo ponudbe od S_1 k S_2 , ustvari kombinirano težnjo k presežni ponudbi dela in presežnega povpraševanja po proizvodih (oboje kaže, pri začetni ravni cen P_1 , razdalja *ga*). Čeprav je bil začetni šok na ponudbeni strani, bo premik krivulje ponudbe induciral nastanek presežnega povpraševanja po proizvodih, kar bo potegnilo cene proizvodov navzgor (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 433). Inflacija povpraševanja in stroškovna inflacija sta torej med seboj povezani.

Obe inflaciji lahko nastaneta avtonomno ali pa inducirano. Povpraševalna inflacija je avtonomna, če pride do presežnega agregatnega povpraševanja, inducirano pa se razvija kot posledica stroškovnega impulza. Stroškovna inflacija je avtonomna v primeru porasta mezd, cen in profitov ne glede na stanje agregatnega povpraševanja. Inducirano pa se razvija kot

posledica dviga agregatnega povpraševanja zaradi presežnega povpraševanja po delu (Žižmond, 1991, str. 134).

Razlikovanje med povpraševalno inflacijo in stroškovno inflacijo je načeloma jasno, vendar je v praksi zaradi medsebojne povezanosti obeh vrst inflacije včasih težko jasno določiti na kateri strani - ali ponudbeni (mezde) ali povpraševalni (cene) je nastal začetni inflacijski impulz. Podoben problem nastane, ko analizo razširimo zunaj mej domačega gospodarstva; npr. povečanje povpraševanja na svetovnih trgih povzroča višje svetovne cene, kar vodi v povečanje domačih profitov in posledično mezd (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 434).

Kljub tej prepletenosti pa obstajajo kriteriji, ki nam pomagajo razlikovati med obema vrstama inflacije. Prvič, včasih lahko dokaj jasno prepoznamo eksogeni šok kot "cost-push" ali "demand pull". Oba naftna šoka v letih 1973 in 1979 sta jasen primer svetovnega stroškovnega šoka. Naraščanje cen uvoza (posebej vmesnih proizvodov) so izraziti stroškovni šoki za posamezne države. Drugič, kot smo že povedali, razlika med povpraševalno in stroškovno inflacijo ni samo v tem, da je inflacija povpraševanja povzročena s presežnim agregatnim povpraševanjem, ampak bolj v tem, da je za povpraševalno inflacijo značilno, da je gospodarstvo v stanju visoke in/ali naraščajoče izkoriščenosti svojih zmogljivosti, medtem ko je pri stroškovni inflaciji v stanju nizke ali/in padajoče izkoriščenosti svojih zmogljivosti. In tretjič, za stroškovno inflacijo je bolj značilno naraščanje cen proizvodov nemenjalnega sektorja glede na proizvode menjalnega sektorja. Za obdobja izrazite povpraševalne inflacije pa je značilno naraščanje cen trgovanih (še posebej primarnih) proizvodov (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 435).

1.2.1. Vrste stroškovne inflacije

Mnenja o tem, kako se proces stroškovne inflacije začne, kaj ga poganja in zakaj ga je težko ustaviti se razlikujejo. Da bi lažje odgovorili na ta vprašanja je koristno razlikovati med glavnimi vrstami stroškovne inflacije. Povedali smo, da glede na izvor, razlikujemo dve glavni vrsti stroškovne inflacije: (1) eksogena (zunanja) povečanja stroškov; (2) poskusi organiziranih skupin (kot so sindikati in združenja delodajalcev) da ohranijo ali izboljšajo svoj relativni ekonomski položaj. Lahko dodamo še vrsto (3); prizadevanja ekonomskih subjektov (ne glede na to ali so organizirani ali ne) da ohranijo ali izboljšajo svoj realni ekonomski položaj.

(1) Najbolj očitna vrsta stroškovne inflacije v posamezni državi je *eksogeno naraščanje stroškov* zaradi naraščanja uvoznih cen vmesnih proizvodov (npr. nafte) ali pa povečanja posrednih davkov na proizvodne faktorje ali proizvode. Tudi eksogena naraščanja mezd (ali pribitkov) kot rezultat mezdnih pogajanj med sindikati in delodajalci lahko povzročijo proces stroškovne inflacije. Za vse te stroškovne impulze je značilno to, da premaknejo krivuljo agregatne ponudbe v levo navzgor (glej Sl. 1, na str. 5). Nekoliko drugačna vrsta eksogenega

povečanja stroškov je ponudbeni šok, ki ga povzroči padec letine ali drugi padci agregatne produktivnosti - pri ponudbenih šokih te vrste se ne premakne samo krivulja agregatne ponudbe v levo, ampak se premakne v levo tudi potencialni proizvod Q_1 . Za razvoj neprestanega procesa stroškovne inflacije te vrste je nujno, da se pojavi zaporedje eksogenih stroškovnih šokov. Npr. zaporedje šokov v obliki zvišanj uvoznih cen, zvišanja davkov ali motenj v ponudbi - zaradi slabega vremena, stavk, političnih nemirov itd. (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 436).

(2) Začetni stroškovni impulz, vrste (1), npr. eksogeno zvišanje cen uvoza ali mezd, se lahko spremeni v *endogeni proces kontinuirane stroškovne inflacije* preko "povračilnih ukrepov" ostalih dohodkovnih skupin. Stroškovna inflacija te vrste je endogeni proces inflacije, ki je vzdrževan z nenehnim bojem med organiziranimi skupinami, ki imajo tržno moč nad relativnimi cenami, mezdami ali kako drugače. Najbolj očiten primer te vrste stroškovne inflacije je cenovno-mezdna inflacija. Neprestan boj za boljši relativni ekonomski položaj ni omejen samo znotraj mej posamezne države. Lahko si je zamisliti, da se mednarodni konflikti za povišanje relativnih cen razvijejo v proces globalne endogene stroškovne inflacije - kar je bil očitno primer ogromnega zvišanja cen nafte leta 1973. To rivalstvo je še bolj poudarjeno v visoko organiziranih družbah kjer obstajajo delavski sindikati, delodajalska združenja, kmetijska združenja, velike korporacije itd.. Vsako od teh skupin močno mika izkoristiti svojo tržno moč ali politični vpliv z namenom spremeniti razdelitev dohodka v svojo korist. Lahko razlikujemo pet različnih podvrst stroškovne inflacije vrste (2):

- ◆ *Mezdno-cenovno inflacija* je najbolj znana in preučevana vrsta stroškovne inflacije, ki se običajno pojavi v obliki spirale mezdno-cenovnih naraščanj (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 438).

- ◆ *Mezdno-mezdna inflacija* se nanaša na rivalstvo med različnimi skupinami delovne sile. Pri tem vidiku stroškovne inflacije naraščanje mezd neke skupine zaposlenih vpliva naraščanje mezd neke druge skupine zaposlenih.

- ◆ *Cenovno-cenovna inflacija* odraža poskuse podjetij da ohranijo ali povečajo svoje relativne cene ali relativne stopnje donosa v primerjavi z drugimi podjetji. Zdi se, da je ta vrsta rivalstva manj pomembna od mezdno-mezdnega rivalstva.

- ◆ *Mezdno-davčna inflacija* je odraz nekonsistentnosti zahtev med javnim in zasebnim sektorjem glede porabe (realnega) dohodka. Gospodinjstva zanima realen razpoložljiv dohodek. Na zmanjšanje realnega razpoložljivega dohodka se gospodinjstva odzovejo z zahtevami po zvišanju mezd, kar naj bi kompenziralo višje davke (ki so v nekaterih primerih namenjeni za financiranje naraščanja mezd v javnem sektorju). Pri progresivnem obdavčevanju bosta rast realnega dohodka in inflacija (brez polne indeksacije davčnih stopenj) avtomatsko zvišala povprečne davčne stopnje, kar lahko vodi v povračilne zahteve od strani gospodinjstev. Pri zelo progresivnem obdavčenju bo zato potrebno znatno zvišanje nominalnih mezd, da bi dosegli celo majhno povečanje razpoložljivega realnega dohodka.

- ◆ *Mezdno-tečajna inflacija* - v tem primeru zaposleni poskušajo, z zahtevami po višjih mezdah, kompenzirati devalvacije domače valute (kar pa je lahko posledica naraščanja mezd).

Ti poskusi se lahko realizirajo ali v obliki kompenzacij za prihodnjo rast splošne ravni cen ali kot kompenzacije za dejanska zvišanja cen potrošnih proizvodov. Ta podvrsta stroškovne inflacije je tesno povezana z mezдно-cenovno inflacijo (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 440).

(3) *Inercijska inflacija*. Znano je, da se ločeno od boja za razdelitev dohodka med posameznimi organiziranimi skupinami, inflacijski proces, ne glede na to kako se je začel, lahko nadaljuje (vsaj nekaj časa) preprosto zato, ker ekonomski osebki poskušajo zaščititi svoje želene realne mezde ali cene proti pretekli ali pričakovani prihodnji rasti cen. Pod tem razumemo stroškovno inflacijo vrste (3), ki jo lahko izrazimo z inflacijskimi pričakovanji razširjeno Philipsovo krivuljo v obliki enačbe: $\dot{w} = f(u) + \beta \cdot p^e$, kjer je \dot{w} stopnja rasti mezd, u je nezaposlenost, in p^e je pretekla ali pričakovana prihodnja stopnja inflacije. Do neke mere lahko to enačbo smatramo kot poseben (defenziven) primer stroškovne inflacije vrste (2). Glavna razlika je, da zdaj ekonomski osebki poskušajo zaščititi svoj realni ekonomski položaj, neodvisno od tega ali je bil proces inflacije povzročen z nekim eksogenim stroškovnim impulzom ali s konfliktnimi dohodkovnimi zahtevki, ali pa zaradi presežnega agregatnega povpraševanja.

Ta vrsta inflacije lahko nastane tudi na popolnoma konkurenčnih trgih. Ekonomski subjekti preprosto poskušajo prilagoditi svoje cene splošni stopnji inflacije, zato je uvrstitev inercijske inflacije v stroškovno inflacijo morda stvar osebnega nagnjenja. Kljub temu, pa je splošno sprejeto mnenje, da obdobjem inflacije, ki jo lahko povzročijo vsi zgoraj naštetih dejavniki pogosto sledi ta vrsta "inercijske inflacije cen" oziroma "z inflacijskimi pričakovanji povzročene inflacije", celo v odsotnosti presežnega povpraševanja ali novih stroškovnih oziroma ponudbenih šokov. Ravno zaradi nagnjenja, da se pojavi pri padajoči ali nizki izkoriščenosti zmogljivosti, lahko inercijsko inflacijo smatramo kot "stroškovno inflacijo" (Gylfason, Lindbeck, 1982, str. 441).

2. INSTITUCIONALNE ZNAČILNOSTI TRŽNIH GOSPODARSTEV V POSTKEYNESIANSKI EKONOMSKI TEORIJI

Postkeynesianska ekonomska teorija smatra, da je sodobna industrijska družba v procesu neprestane organske spremembe in da se mora gospodarska politika temu prilagajati. Ustrezna zgodovinska sprememba, na katero se je treba prilagoditi je v naravi industrijskega trga. Trg izgublja svojo "avtoriteto" kot regulacijska sila. Delno je to inherentno industrijskemu razvoju - inherentno institucijam, ki jih zahteva množična proizvodnja, tehnologija in načrtovanje. Delno pa je to izraz "demokratičnega ethosa". Za posameznika je pomembno vprašanje samoodločbe in nadzora nad svojo ekonomsko usodo (Davidson, 1991, str. 83). Posamezniki so spoznali, da ne morejo imeti nadzora nad svojim ekonomskim življenjem, če prepustijo določanje svojih plač tiraniji prostega trga. V vseh sodobnih družbah z demokratičnimi težnjami ljudje ne zahtevajo samo ekonomske varnosti od ekonomskega sistema, ampak tudi

to, da imajo nadzor pri določanju svoje ekonomske usode. V sodobnem demokratičnem kontekstu si ljudje želijo pridobiti večji nadzor nad svojim življenjem. Najbolj očiten cilj te težnje pa je večji nadzor nad svojim dohodkom. V današnjem času je trg postal institucija, ki jo označuje boj za višje dohodke med sindikati, političnimi koalicijami, gospodarskimi karteli in monopolističnimi industrijami.

Ekonomisti, ki analizirajo vlogo trga pri razreševanju teh konfliktov imajo tri možne izbire. Prva možna izbira je, da zanikajo kakršne koli spremembe, ki so se zgodile trgu. Na ta način je načeloma (in v učbenikih) ohranjena veljavnost obstoječih tržnih modelov, toda ne v praksi. Ta pristop so si izbrali zagovorniki čiste neoklasične teorije. Temeljna osnova njihove ekonomske analize je predpostavka, da dokler se država ne vmešava, tržni udeleženci delujejo, kot da so popolnoma informirani, popolnoma konkurenčni in nimajo nobene tržne moči.

Za drugo možno izbiro so se odločili neoklasični keynesianci, ki logično sprejemajo neoklasične predpostavke kot osnovo za svojo dolgoročno analizo, toda hkrati verjamejo, da kratkoročno, ekonomska moč na trgu lahko vodi do neenakomernih in nezdravih dohodkovnih neenakosti, kot tudi do upočasnitve hipotetičnih tržnih prilagoditev na gospodarske motnje. Neoklasični keynesianski ekonomisti so torej delno sprejeli padec trga, vendar verjamejo v povrnitev trga v stanje popolne konkurenčnosti in informiranosti (Davidson, 1991, str. 84).

Obstaja pa tudi tretja, bolj realistična možnost, ki je značilna za postkeynesianske ekonomiste. Ta možnost pomeni sprejetje padca trga. Nato se je mogoče lotiti premišljevanja o tem, kako lahko posledično gospodarsko delovanje narediti družbeno sprejemljivo za čim večje število ljudi. Postkeynesianski pristop lahko označimo kot popravljen, ker podpira tiste vidike tržnega sistema, ki še zmeraj ustrezno delujejo in poskuša razviti državne in kvazi-javne institucije za uravnavanje tistega tržnega delovanja, ki se izkaže za neustreznega (Davidson, 1991, str. 85).

Postkeynesianski ekonomisti inflacijo obravnavajo v okviru institucionalnih sprememb, ki so se zgodile skozi razvoj tržnih gospodarstev. Spodaj obravnavane institucionalne značilnosti sodobnih tržnih gospodarstev igrajo pomembno vlogo v inflacijskem procesu in tvorijo tri glavne vidike postkeynesianske analize inflacije. Ti vidiki vključujejo način kako oblikujejo cene, način kako se določajo mezde in kakšna je narava denarja oziroma denarnega sistema. Teorija konfliktne inflacije izhaja iz interakcije teh treh vidikov (Sawyer, 1989, str. 347).

2.1. Oblikovanje cen

Pomembno izhodišče postkeynesianske ekonomske teorije je ugotovitev Kaleckega*, da je treba v ekonomski teoriji ločevati konkurenčne in oligopolne trge. Med konkurenčne trge spadajo predvsem trgi kmetijskih proizvodov in primarnih surovin, ki so po svojih značilnostih

* M. Kalecki je bil poljski emigrantski ekonomist, ki je deloval na Oxfordu (Palley, 1996, str. 8).

zelo blizu (neo)klasičnemu pojmovanju popolne konkurence. Oligopolne tržne strukture pa so značilne za večji del sodobnega industrijskega sektorja, ki predstavlja tehnološko gonilno silo razvitih tržnih gospodarstev. Zaradi tega postkeynesianski ekonomisti pri analizi ekonomskih dogajanj upoštevajo v glavnem oligopolni sektor. Neoklasična ekonomska teorija je uporabna za obravnavo konkurenčnih trgov, kjer so cene določene s silami ponudbe in povpraševanja in se jim posamezna podjetja v vlogi "price takers" lahko samo prilagajajo, ne morejo pa nanje vplivati. Nasprotno, v oligopolnih tržnih strukturah pa so podjetja "price setters", kar pomeni, da podjetja določajo cene z dodajanjem pribitka na stroške.

Obstajata dve različici oblikovanja cen na stroškovni podlagi (cost plus pricing) in sicer "mark-up pricing" in "full-cost pricing" med katerima ni bistvene razlike. Pri prvi različici je pribitek bruto profitna marža, ki se jo dodaja povprečnim neposrednim stroškom ter z njo pokrijejo posredne stroške in ustvarijo določen profit. Pri "full-cost" različici je pribitek neto profitna marža, ki se jo dodaja na celotne povprečne stroške. Običajno se uporabljajo ti. normalni stroški, ki so povezani s standardno ravniyo proizvodnje in ustrezajo normalni stopnji izrabe zmogljivosti (Sušjan, 1995, str. 163).

Smatra se, da so povprečni stroški približno konstantni glede na proizvodnjo ter da raven povpraševanja le malo vpliva na pribitek. Cenovno politiko podjetij izraža enačba: $p = (1 + m) avc$, kjer je "m" pribitek in "avc" povprečni variabilni stroški. Kadar so pribitek in povprečni stroški konstantni glede na proizvodnjo, bo cena naraščala sorazmerno s spremembami cen vložkov (delo, surovine). V oligopolnih razmerah bodo spremembe v stroških vodile v cenovne spremembe. Spremembe povpraševanja bodo imele le malo učinka na cene, toda vodile bodo v spremembe obsega proizvodnje. Te stroškovno določene cene so povezane z industrijskim, distribucijskim in storitvenim sektorjem; tj. sektorji, kjer se proizvodnja lahko povečuje pri skoraj konstantnih stroških. Učinek povpraševanja na cene je omejen, ko se cene določajo v obliki pribitka na stroške. Znižanje obsega povpraševanja bo imelo le malo učinka na profitne marže in majhen pritisk na znižanje cen. Povpraševalno določene cene pa so v kmetijskem in primarnih sektorjih gospodarstva. V teh sektorjih, nihanje povpraševanja ne more imeti takojšnjega učinka na proizvodnjo, ker proizvodnja kmetijskih pridelkov zahteva določen čas. Zaradi tega se v kratkem roku spremembe povpraševanja v glavnem odrazijo v spremembi cen in ne v spremembi ponudbe (Sawyer, 1989, str. 360-361).

Glavna značilnost postkeynesianske mikroekonomike je, da se podjetja zmernim nihanjem v povpraševanju prilagajajo s spreminjanjem obsega proizvodnje (kar jim omogočajo rezervne zmogljivosti) in ne s spreminjanjem cen. Splošno mnenje je, da so stroškovno določene cene relativno stabilne, iz česar sledi, da se profiti podjetij gibljejo prociklično oziroma, da podjetja zelene profite realizirajo šele po preteku celotnega cikla (Sušjan, 1995, str. 164).

2.2. Določanje mezd

Predpostavke, ki jih naredimo o tem, kako deluje trg delovne sile so temeljne pomembnosti za razlago cenovnih naraščanj in razumevanje različnih teorij inflacije (McNabb, McKenna, 1990, str. 31). Neoklasični ekonomisti zagovarjajo prosto konkurenčni način določanja mezd in ravni zaposlenosti. Trdijo, da v konkurenčnem gospodarstvu, kjer mezde in cene prosto nihajo glede na tržne pritiske, obstaja samodejna tendenca k vzpostavitvi polne zaposlenosti. Na trgu delovne sile se z interakcijo ponudbe in povpraševanja po delu določi realna mezda, ki je hkrati *ravnotežna* in *polnozaposlitvena* realna mezda. Nastanek nezaposlenosti se pripisuje realnim mezdam, ki so višje od polnozaposlitvene realne mezde. Nezaposlenost je videna samo kot začasen pojav. Presežna ponudba dela bo vodila v padec realnih mezd in s tem v porast ravni zaposlenosti. Nezaposlenost izgine ("trg dela se izprazni"), ko je dosežena ravnotežna realna mezda. Dlje časa trajajoča nezaposlenost se pripisuje "nepopolnostim", ki ovirajo prosto delovanje trga. Neoklasični ekonomisti te "nepopolnosti" vidijo v sindikatih in nepopolnih informacijah. Po njihovem prepričanju bi z odstranitvijo teh "nepopolnosti" trg samodejno vzpostavil polno zaposlenost (Trevithick, 1980, str. 28-31).

Nasprotno temu, postkeynesianski ekonomisti zavračajo idejo o samodejnem doseganju nekega ravnotežja, ki vključuje polno zaposlenost, ker menijo, da je uravnotežena polna zaposlenost redek in kratkotrajen pojav. V postkeynesianski ekonomski teoriji se raven nezaposlenosti razlaga z dveh vidikov. Prvi vidik vključuje pomembnost agregatnega povpraševanja za določanje ravni zaposlenosti - aplikacija idej Kaleckega in Keynesa, ki sta ugotovila, da raven agregatnega povpraševanja določa raven proizvoda in posledično zaposlenosti. Drugi vidik pa gleda na nezaposlenost kot na sredstvo, ki služi zadrževanju zahtev delovne sile po višjih mezdah in za izvajanje pritiska na delavce, da bolj trdo delajo in ohranjajo produktivnost (Sawyer, 1989, str. 342-344).

Nizke ravni nezaposlenosti krepijo delavski položaj, kar vodi v zmanjšanje moči kapitala nad delom (disciplina na delovnem mestu deloma popusti) in do zahtev za višje mezde. Višje mezde lahko znižajo profitabilnost, kar lahko vodi k temu da podjetja zmanjšajo zaposlenost in investicijske izdatke. Padec profitabilnosti lahko povzroči pritiske na vlado k brzdanju mezdnih zahtevkov in znižanju ravni agregatnega povpraševanja (Sawyer, 1989, str. 346).

Drugi pristop vidi nezaposlenost kot sredstvo za discipliniranje delavcev (visoka raven nezaposlenosti slabi pogajalski položaj delavcev). Delavci bodo v močnejšem položaju, ko bo v gospodarstvu dosežena polna zaposlenost. Ko se zaposlenost približa polni zaposlenosti za daljše obdobje, kot se je to zgodilo v 60. letih, se lahko nakopičijo inflacijski pritiski. Naraščanje cen se pojavi kot odgovor na stalno naraščanje denarnih mezd in tudi kot odziv na večje povpraševanje po proizvodu. Trajnejša stalna zaposlenost je spremenila naravo razmerja med delavci in delodajalci. V pogojih stalne polne zaposlenosti se je samozavest in odločnost delavcev povečala, česar posledica je lahko stalni pritisk na naraščanje mezd. Grožnja z izgubo delovnega mesta postane manj učinkovita za discipliniranje delavcev, ker so v gospodarstvu na voljo druga delovna mesta (Sawyer, 1989, str. 357- 359).

Raven zaposlenosti delovne sile bo odvisna od stopnje izkoriščenosti kapacitet, ki pa je odvisna od ravni agregatnega povpraševanja. Neka raven agregatnega povpraševanja proizvede določeno raven proizvoda in zaposlenosti. Neoklasični pristop pravi, da v primeru, ko raven nezaposlenosti ni na ravni polne zaposlenosti, spremembe v realnih mezdah uravnotežijo ponudbo in povpraševanje po delu. Postkeynesianci to trditev zavračajo, ker aktivnosti na trgu dela določajo denarne mezde in ne realnih mezd. Podjetja in sindikati se pogajajo o denarnih mezdah. Vsako posamezno podjetje potem v skladu s svojimi cilji (npr. maksimiranje profitov) določi svoje cene, ki temeljijo na stroških in pričakovanem povpraševanju ter s tem tudi določi svojo realno proizvodno mezdo. Podjetja kolektivno določijo realno mezdo delavcev. Realne mezde so razmerje med denarnimi mezdami in cenami proizvodov. Denarne mezde se (s pogajanjem ali brez njih) določijo na trgu dela, medtem ko cene proizvodov določijo podjetja sama (občasno jih lahko določi trg). Cenovne odločitve podjetij, ki sledijo pogajanjem o mezdah, določijo realne mezde. To pomeni, da imajo podjetja v glavnem zadnjo besedo (Sawyer, 1989, str. 356).

2.3. Postkeynesianska denarna teorija

2.3.1. Financiranje investicij

Ena glavnih značilnosti teorije Kaleckega in Keynesa v 30. letih je bila ugotovitev, da v procesu izenačevanja investicij in prihrankov primat pripada investicijam. Relativni primat investicijskih odločitev nad prihranki je povezan z določenimi institucionalnimi značilnostmi sodobnih tržnih gospodarstev. Za investicijsko potrošnjo je potreben denar. V gospodarstvu z nerazvitim finančnim sistemom so podjetja pri financiranju investicij v glavnem odvisna od lastnih sredstev (profitov). Razviti finančni sistemi omogočajo prenos prihrankov od suficitnih ekonomskih subjektov (ki več privarčujejo kot potrošijo) k deficitnim ekonomskim subjektom (ki več potrošijo oziroma investirajo kot pa imajo lastnih sredstev). Toda tudi za te razmere lahko trdimo, da imajo prihranki še vedno primat nad investicijami, ker morajo, makroekonomsko gledano, prihranki nastati pred investiranjem. Investicije se lahko povečajo samo, če se v gospodarstvu povečajo tudi agregatni prihranki (Sušjan, 1995, str. 183).

V industrializiranih kapitalističnih gospodarstvih z visoko razvitimi bančnimi sistemi pa je situacija nekoliko drugačna. Podjetje, ki želi investirati, lahko uporabi lastna sredstva ali pa si jih pa sposodi od ne-bančnega segmenta finančnega sistema. Toda obstaja tudi možnost, da si sredstva sposodi od bančnega sistema. Banka je v institucija katere obveznosti tvorijo del denarne ponudbe. Depozit v banki je sredstvo od nekoga in obveznost za banko. Ko banka odobri posojilo, se posojilojemalcu takoj povečajo sredstva na njegovem bančnem računu. Denarni stog se je povečal za velikost posojila. Banka je ustvarila sredstvo (posojilo) in obveznost (depozit), s čimer v tistem trenutku ni nič pridobila (profitirala bo na dolgi rok z

obrestmi na posojilo). Podobno ima posojiljemalec enako neto premoženje kot prej, toda izboljšal je svoj likvidnostni položaj, kar mu omogoča potrošnjo. Posojilo omogoča uresničitev investicijske potrošnje. Kot posledica te potrošnje bodo nastali prihranki (Sawyer, 1989, str. 349).

Neoklasična analiza investicij poudarja pomembnost pričakovanega donosa pri določanju obsega izvedenih investicij. V resničnem svetu, kjer je prihodnost negotova tega pričakovanega donosa ni lahko ugotoviti. "Na makroekonomsko raven investicij bistveno bolj kot finančne omejitve vplivajo profitna pričakovanja podjetnikov in njihova predvidevanja glede rasti in tehničnega napredka" (Sušjan, 1995, str. 184). To vodi do pomembnosti tega, kar je Keynes imenoval "animal spirits" v investicijskem procesu, kot tudi neodvisnosti investicij od prihrankov. Sledi, da investicije določajo prihranke in ne obratno. Endogena narava denarja pa omogoča uresničitev investicijskih izdatkov neodvisno od trenutnega toka prihrankov. Ker je prihodnost v bistvu neznana in morajo biti odločitve z dolgoročnimi implikacijami vseeno sprejete, so se podjetniki prisiljeni zanesti na izkušnje. Pretekle izkušnje so skupna podlaga za določanje stališč in odzivov na negotovost in rizik, kot tudi oceno negotovih izidov, ki zadevajo finančna sredstva in investicijske odločitve (Moore, 1979, str. 128).

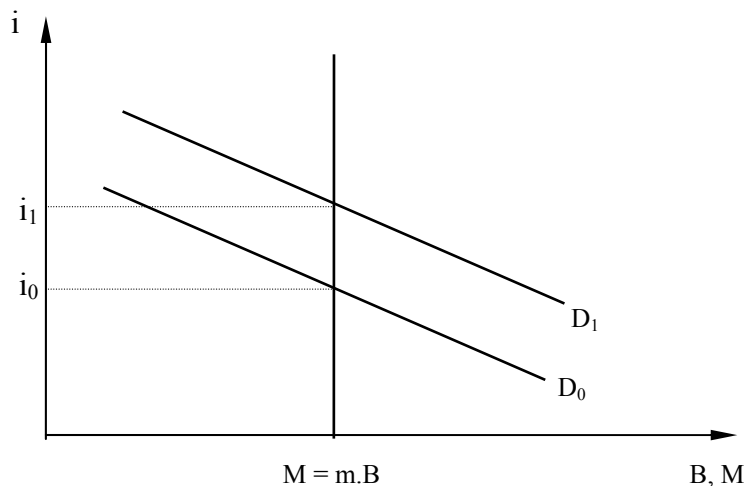
2.3.2. Neoklasičen pogled na denar: eksogenost denarnega stoga

Bistvo neoklasičnega pogleda na denar je kvantitetna denarna teorija, ki pravi, da je vrednost denarja, tako kot katere koli druge dobrine, inverzna glede na njegovo količino. To razmerje je izraženo s Fisherjevo enačbo (Moore, 1988, str. 124). Monetaristična trditev o eksogenosti denarja temelji na prepričanju, da je denarni stog (M) pod nadzorom centralne banke. Tradicionalni pogled na bančno kreacijo denarja se opira na denarni multiplikator (m); izraža ga enačba: $M = m \cdot B$. Centralna banka naj bi z določanjem nominalne količine primarnega denarja oziroma monetarne baze (B; B = gotovina in celotne rezerve) vplivala na količino bančnih depozitov, torej na stog denarja. Denarni multiplikator je določen z razmerjem med gotovino in depoziti, ki jih želi držati javnost, in razmerjem med depoziti in rezervami, ki jih držijo banke. Lahko se pokaže, da je (razen na zelo kratki rok) m stabilen, tako da lahko večino sprememb v denarnem stogu pripišemo spremembam v monetarni bazi. Ker monetarna baza spada med obveznosti centralne banke - zaradi tega nakup ali prodaja finančnih sredstev od strani centralne banke vpliva na monetarno bazo - so monetaristi prepričani, da je denarni stog eksogena spremenljivka (Moore, 1988, str. 127). Kavzalnost teče od monetarne baze k denarni ponudbi.

V neoklasični sintezi je ta razlaga enaka monetaristični s to razliko, da se predpostavlja, da sta razmerji gotovina/depoziti in presežne rezerve/depoziti stabilni funkciji ravni gospodarske aktivnosti (izražene z narodnim dohodkom), tržne obrestne mere in diskontne obrestne mere (Arestis, 1988, str. 46). Neoklasičen pogled lahko predstavimo z grafom v katerem je ponudba

denarja navpična črta, kar je utemeljeno z domnevno sposobnostjo centralne banke da nadzira monetarno bazo. To je prikazano na sliki 2. Zaradi neelastične denarne ponudbe bo vsak premik povpraševanja po denarni funkciji v desno, ali zaradi likvidnostnih razlogov ali zaradi večje ravni dohodka, neizbežno vodil v višje obrestne mere (Lavoie, 1992, str. 171).

Slika 2: Neoklasični pogled na eksogenost monetarne baze in endogenost obrestne mere

Vir: Lavoie, 1992.

V primeru, ko je denar kovinski denar, ni nobenega dvoma, da je ponudba denarja eksogena spremenljivka. Glavne spremembe v ponudbi prihajajo od “zunaj”, npr. z novim odkritjem zlata. Ob koncu devetnajstega stoletja je bil glavni kovinski denar (zlato) še zmeraj v splošni uporabi, kljub obstoječi znatni nadgradnji bančnih kreditov. Postopoma je javnost prenehala uporabljati zlato kot denar. Njegova uporaba je postala specializirana in bolj ali manj omejena na medbančne posle, posebej v mednarodnih transakcijah. Ekonomisti so sicer sčasoma začeli obravnavati bančni denar kot “denar”, ohranili pa so kvantitetni pogled na denar (Moore, 1988, str. 127-128).

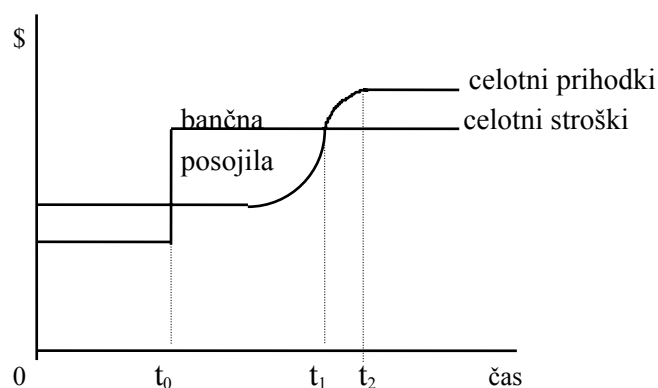
Če lahko brez dvoma trdimo, da je ponudba kovinskega denarja eksogena, tega ne moremo z gotovostjo reči za bančni oziroma knjižni denar. V praksi je bila endogenost denarnega stoga prikrita zaradi pravil, ki so bila uvedena za bančni sistem. Ta pravila so ohranjala povezavo med bančnim denarjem in zunanjo osnovo (v obdobju zlatega standarda je bila to ponudba zlata). Zaradi teh fiksnih pravil se zdi, da je količina bančnega denarja mehansko določena z monetarno bazo, ki je pod kontrolo centralne banke. Toda dejstvo je, da monetarna baza ni več rigidno vezana na neko količino zlata. Centralne banke imajo zdaj svobodo pri reguliranju baze glede na želeni nominalni obseg bančnega posredništva (Moore, 1988, str. 129).

2.3.3. Endogena narava denarja in kredita

Razvito industrijsko gospodarstvo je proizvodni sistem, ki predpostavlja obstoj kreditnega denarja, za razliko od stvarnega ali celo listinskega denarja. Proizvodni sistem, ki temelji na kreditnem denarju, omogoča v procesu v katerem banke odobrijo posojila, spreminjanje količine sredstev v obtoku, kot odziv na spremembe v ravni realne ekonomske aktivnosti. Finančni problem inherenten vsakemu tržno reguliranemu sistemu proizvodnje je, da proizvodi ne morejo biti proizvedeni dokler ne pridobimo potrebnih vložkov dela in materiala. Ti vložki pa ne morejo biti kupljeni drugače, kot iz prejemkov iz prodaje proizvodov, ki jih ti vložki proizvedejo. To pri poslovnih podjetjih ustvari potrebo po obratnem kapitalu. Na začetni stopnji industrializacije se je ta potreba lahko pokrivala iz trgovinskih profitov. Bilo pa je samo vprašanje časa kdaj se bo pojavila skupina specializiranih podjetij - bank - z namenom rednega dobavljanja obratnega kapitala ostalim podjetjem (Arestis, Eichner, 1988, str. 1005).

Spremembe v obsegu bančnih posojil so določene s potrebami industrijskega sektorja po financiranju obratnega kapitala. Te potrebe so določene s pričakovano ravni transakcij, ki jih lahko izrazimo z dvema alternativnima nizoma spremenljivk: spremembe v stroških in spremembe v pričakovani ravni povpraševanja po proizvodu podjetja. Naraščanje faktorskih stroškov bo povečalo potrebe podjetij po financiranju obratnega kapitala dokler se ne realizirajo večji prihodki od prodaje, kot rezultat višjih cen. Količina dodatnega potrebnega obratnega kapitala bo odvisna od dolžine časa preden se zvišajo cene proizvodov, kot odziv na višje stroške in časa v katerem se ti prihodki realizirajo. Ta proces je prikazan na sliki 3. V trenutku t_0 se pojavi porast stroškov (npr. sindikati dosežejo dvig mezd). Celotni prihodki naraščajo postopoma z dvigom cen. Dokler ni dosežena točka t_1 je potrebno dodatno financiranje obratnega kapitala, ki ga zagotovijo banke. Točka t_2 je odvisna od dolžine proizvodno-prodajnega intervala. Podobno bodo spremembe v pričakovanem povpraševanju po proizvodih podjetja vplivale na potrebe po financiranju obratnega kapitala (Arestis, 1988, str. 55).

Slika 3: Financiranje stroškov proizvodnega procesa

Vir: Arestis, 1988.

Dodatni bančni kredit je potreben za financiranje naraščajoče vrednosti proizvodnje v teku, med proizvodno-prodajnim časovnim intervalom, med dnevom plačila vložkov in dneva prejema prihodkov od prodaje. Naraščanja denarnih mezd, ki so najbolj pomemben posamičen faktorski strošek in stroškov materiala, bo vodilo v povečanje obsega povpraševanja po bančnih kreditih, v ustrezno povečanje bančnih depozitov ter denarnega stoga. Povečanje obsega proizvodnje, pri nespremenjenih stroških, bo prav tako rezultiralo v večjem obsegu posojil za financiranje večje vrednosti vložkov dela in materiala v proizvodnem procesu - dokler večji prihodki od prodaje ne pokrijejo dodatnega financiranja obratnega kapitala (Moore, 1988, str. 142).

V gospodarstvu, ki temelji na kreditnem denarju, je količina sredstev v obtoku odvisna od količine izdanih bančnih posojil - torej od povpraševanja po kreditih (Arestis, Eichner, 1988, str. 1005). V običajnih okoliščinah podjetje, ki ima sklenjeno pogodbo za posel, ne bo imelo težav dobiti posojilo od banke pri kateri ima bančni račun. Ko banka odobri posojilo, kreditira račun podjetja v višini nominalne vrednosti plačilnega instrumenta (minus določen diskont). Podjetje tako pridobi bančno blagajno, ki jo prej ni imelo in na katero lahko izda ček za plačilo delavcem in materialnih vložkov. Hkrati se tako bančna sredstva (posojila) kot obveznosti (depoziti) povečajo za višino posojila. Diskont na bančna posojila (ki je obrestna mera na ta posojila) bo banki omogočilo kritje njenih stroškov in določen profit. Vsako bančno posojilo bo povečalo količino sredstev v obtoku, ker posojilo hkrati poveča depozite na katere so lahko napisani čeki. Proces deluje tudi v obratni smeri. Ko so posojila odplačana, ne da bi bila obnovljena ali nadomeščena s posojili drugim strankam, se bo celotna količina depozitov zmanjšala.

Ne glede na to, neka vrsta listinskega ali celo stvarnega denarja se bo obdržala kot bistvena komponenta sistema, ki temelji na kreditnem denarju. To pa zato, ker mora biti banka sposobna svoje stranke izplačati v čem drugem, kot pa čeku napisanemu na njen račun, če hoče pripraviti bančne stranke do tega, da pri njej vložijo svoja sredstva. Drugače povedano, banka rabi neko vrsto gotovine, ki služi kot rezerva in to je lahko samo v obliki stvarnega ali listinskega denarja. Danes se kot del bančnih rezerv v glavnem uporablja listinski denar, ki je nadomestil stvarni denar (Arestis, Eichner, 1988, str. 1006).

V postkeynesianski monetarni analizi se predpostavlja, da v rastočem (realno ali samo nominalno) ekonomskem sistemu monetarne oblasti ne morejo preprečiti hitre rasti bančnih rezerv, razen znotraj relativno ozkih mej, ne da bi ogrozile likvidnost bančnega sistema. To pojasnjuje zakaj so monetarne oblasti dosledno sledile prilagoditveni politiki in zagotavljale bankam potrebne rezerve, kljub kritikam monetaristov in drugih ekonomistov, da je taka politika vzrok inflacije. Za monetarne oblasti bi bilo drugačno ravnanje v nasprotju z namenom zaradi katerega so bile centralne banke ustanovljene v vsakem razvitem industrializiranem gospodarstvu (Arestis, Eichner, 1988, str. 1007). Namreč, eden od razlogov za nastanek in

delovanje centralne banke je zagotavljanje elastične ponudbe gotovine. Finančna sredstva morajo biti likvidna, to pa je lahko zagotovljeno edino s tem, da je centralna banka pripravljena opravljati funkcijo "posojilodajalca v skrajni sili" in ohranjati likvidnost finančnega sistema (Arestis, 1988, str. 48).

Kadar poslovne banke nimajo zadostnih potrebnih rezerv pri centralni banki, morajo ta primanjkljaj pokriti ali s sposojanjem od drugih bank preko prodaje svojih sredstev medbančnem trgu ali s sposojanjem direktno od centralne banke. Če naj banke izpolnjujejo zahteve po potrebnih rezervah, potem centralna banka nima druge možnosti razen te, da zagotovi ali z operacijami na odprtem trgu ali pri diskontnem oknu, vsa povečanja v obveznih in presežnih rezervah, toda po ceni (obrestni meri), ki jo sama določi (Moore, 1988a, str. 374).

Centralna banka določa raven diskontne stopnje, tj. obrestne mere po kateri si banke lahko sposodijo kratkoročna sredstva od centralne banke. Diskontna obrestna mera je praviloma nižja od obrestne mere na medbančnem denarnem trgu (ključne obrestne mere) in ostalih kratkoročnih tržnih obrestnih mer. Toda namen centralne banke ni, da banke uporabljajo diskontno okno kot poceni in subsidiran vir sredstev. Banka mora vedeti, da je to sposojanje namenjeno samo v skrajni sili, ko se banke soočijo z nepričakovanimi potrebami po sredstvih. Zaradi tega ima centralna banka znatno diskretno oblast pri odločanju ali je posamezna banka primerna, da si sposodi rezerve pri diskontnem oknu. Alternativno, banke imajo zmeraj možnost, da si sposodijo rezerve od drugih bank na medbančnem denarnem trgu po tržni obrestni meri (Moore, 1988a, str. 375-376).

Bančna arbitraža ohranja obrestno mero na denarnem medbančnem trgu in ostale kratkoročne obrestne mere tesno poravnane. Višja stopnja potrebnih rezerv bo praktično pomenila višjo raven kratkoročnih obrestnih mer. Banke bodo potem te višje stroške sredstev prevalele na svoje posojilojemalce z povišanjem svojih posojilnih obrestnih mer. Empirični dokazi kažejo, da je obrestna elastičnost zelo nizka na kratek rok (Moore, 1988a, str. 378-379). Študije so tudi pokazale, da je za korporacijsko sposojanje za potrebe financiranja proizvodnje značilna nizka obrestna elastičnost, kar precej omejuje moč monetarnih oblasti glede omejevanja zadolževanja podjetij s spreminjanjem kratkoročnih obrestnih mer. Na kratek rok je povpraševanje po posojilih v veliki meri neobčutljivo na spremembe obrestnih mer. Sposobnost nadzora nad rastjo količine denarja bo torej prej odvisna od sposobnosti kontroliranja količine bančnih posojil, kot pa nadzora nad monetarno bazo. Ko so depoziti enkrat ustvarjeni, mora centralna banka zagotoviti, da so potrebne rezerve bankam na voljo (Moore, 1988, str. 140-143).

Monetarne oblasti, torej morajo pokrивati rezervne potrebe finančnih trgov in še posebej bank. Če tega ne naredijo, se bodo na kratek rok pojavili: ali finančna kriza ali ciklični upad gospodarske aktivnosti ali pa dvig obrestnih mer - zadnja možnost bo verjetno takoj občutena. Zmanjšanje presežnih bančnih rezerv bo vodilo v dvig ključne obrestne mere. Toda samo dvig obrestnih mer, z namenom, da se občutno zniža stopnja naraščanja količine sredstev v obtoku,

verjetno ne bo zadosti zmanjšalo povpraševanja po posojilih. Zato je verjetno, da bodo monetarne oblasti direktno pritisnile na banke naj zmanjšajo svoje posojilne aktivnosti. Banke bodo prisiljene v to, da ali odrečejo posojila celim slojem posojilojemalcem ali da zmanjšajo kredite na kakšen drug način. Ravno omejevanje kredita, celo bolj kot dvig obrestnih mer, bo verjetno vodilo v ciklični upad ravni gospodarske aktivnosti. Ciklični upad bo z zmanjšanjem poslovnih in drugih denarnih tokov ustvaril še večje povpraševanje po kreditu. In če monetarne oblasti v poskusu, da nadaljujejo omejitev rasti denarne ponudbe nočejo zagotoviti potrebnih bančnih rezerv, bo verjetno sledila finančna kriza, z izgubo likvidnosti bančnega sistema in splošno razširjeno nesolventnostjo (Arestis, Eichner, 1988, str. 1007-1008).

V obdobjih, ko centralna banka zagotavlja potrebno monetarno bazo, lahko pričakujemo stabilno obtočno hitrost denarja. Nasprotno pa v obdobjih, ko monetarne oblasti aktivno poskušajo omejiti kreacijo kreditnega denarja, lahko pričakujemo velika nihanja obtočne hitrosti (Lavoie, 1992, str. 204). Restriktivna monetarna politika je pogosto sprožila finančne inovacije, ki so omogočile povečan obseg posojanja in statistično povečale obtočno hitrost monetarnih agregatov (Niggle, 1991, str. 140).

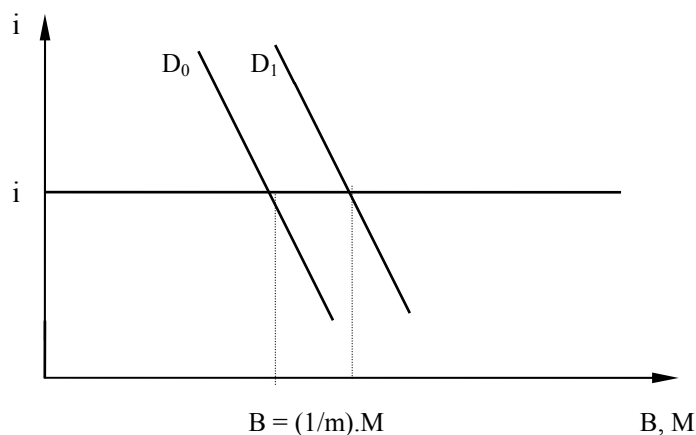
Na dolgi rok bo učinek restriktivne politike rezultiral v zaporedju finančnih inovacij, ki bodo nadalje slabile nadzor monetarnih oblasti nad bančnim sistemom. Pojav potrdil o depozitih, prenosljivih potrdil o depozitih, tržnih denarnih računov, reodkupnih sporazumov in števila drugih finančnih inovacij v poslednjih desetletjih je treba videti v tem kontekstu. Ti pojavi so dolgoročni odziv bančnega sistema na poskuse centralnih bank, da vodijo restriktivno monetarno politiko. "Liability management" in finančne inovacije so omogočili bankam, da so postale zmeraj bolj imune na centralno bančni nadzor in posledično manj odvisne od centralne banke kot posojilodajalca v skrajni sili. Ker se seveda monetarne oblasti zavedajo teh pojavov, so zato prilagodljive ter zasledujejo prilagoditveno monetarno politiko, ker bi drugače verjetno izgubile še preostali nadzor nad finančnimi trgi (Arestis, Eichner, 1988, str. 1008).

Tako pred, kot tudi po uradnem sprejetju količinskih norm v 70. letih glede sprememb denarne ponudbe, so uradniki monetarnih oblasti izrazili zadržanost glede učinkovitosti nadzora nad denarno ponudbo. Posebej, kar se tiče določanja in deklariranja ciljev rasti denarne ponudbe ne glede na monetarni agregat. Eden njihovih skupnih zaključkov je bil ta, da centralne banke lahko začasno učinkujejo na nominalno količino določenega monetarnega agregata, toda ne morejo nadzirati karkoli trgi, domači in mednarodni, izberejo in uporabljajo kot denar (Nelson, 1993, str. 1191).

Iz povedanega jasno sledi, da bi morali enačbo $M = m \cdot B$ zapisati kot $B = (1/m) \cdot M$, kjer kavzalnost poteka od M k B in ne obratno. Prav tako za enačbo (1.1) postkeynesianski ekonomisti trdijo, da kavzalnost ne teče od MV k PY , kot to trdijo zagovorniki kvantitetne teorije, ampak v obratni smeri (Arestis, 1988, str. 50). Postkeynesianski pogled predpostavlja obratno kavzalnost. Banke prvo odobrijo posojila in kasneje poiščejo rezerve, da pokrijejo

povečanje svojih sredstev. To je prikazano na sliki 3. Povpraševanje po posojilih je kavzalni dejavnik. Ponudba denarja je neskončno elastična oziroma je ne moremo razločevati od povpraševanja po denarju (Lavoie, 1922, str. 171).

Slika 3: Postkeynesianski pogled na eksogenost obrestne mere in endogenost denarne ponudbe

Vir: Lavoie, 1992.

Glavno sporočilo postkeynesianske denarne teorije je, da je denar rezultat kreditnih tokov v gospodarstvu z dinamično proizvodnjo, ki temelji na kreditnem denarju. Ko podjetniki razširijo svojo proizvodnjo, morajo povečati mezdana in druga izplačila. Proizvodnja traja določen čas in dokler proizvodi niso prodani in dohodki prejeti, bodo podjetniki potrebovali več posojil, da premostijo vrzel med izdatki in prejemki. To povpraševanje po posojilih bodo pokrile poslovne banke, kar bo povečalo obseg bančnih depozitov. Spremembe v ponudbi denarja so povzročene s spremembami cen (in količine proizvodnje) in ne obratno (Arestis, 1988, str. 51).

Denarna endogenost implicira, da centralne banke ne določajo eksogeno količine kreditnega denarja v obtoku, ampak ceno po kateri se ga dobi, tj. kratkoročno obrestno mero. Denarna ponudba je endogeno določena s tržnimi silami. Kreditni denar je “credit driven”. Ponudba kreditnega denarja je določena s povpraševanjem. Banke so “price setters” in “quantity takers” na svojih posojilnih in depozitnih trgih na drobno. Tako posojila kot depoziti so določeni s povpraševanjem (Moore, 1988a, str. 381).

Banke poskušajo uravnati raven posojilnih in depozitnih obrestnih mer tako, da bo pribitek njihovih posojilnih obrestnih mer nad njihovimi depozitnimi obrestnimi merami zadosti velik za pokritje stroškov bančnega posredništva ter za doseganje normalnega profita. Posamezne banke in sistem kot celota, usklajujejo vsako kratkoročno presežno ali deficitno povpraševanje po posojilih (glede na razpoložljive depozite) na trgih na veliko, kjer se trguje s potrdili o depozitih, bančnimi akcepti, zakladnimi menicami itd. Na trgih, na katerih so banke “price takers” in “quantity setters”. Ker bančni posojilojemalci in posojevalci (depozitorji) tvorijo različne skupine, ni nobenega zagotovila, da bo količina bančnih posojil, ki jo hočejo imeti posojilojemalci natančno enaka količini bančnih depozitov, ki jih hočejo držati depozitorji, zato morajo banke administrirati svoje posojilne in depozitne obrestne mere na ta način, da dosežejo

želeno razmerje med celotnimi posojili in depoziti, ki za celoten bančni sistem ne sme preveč odstopati od ena.

Zaradi narave kreditnega denarja sta povpraševanje po denarju in ponudba denarja soodvisna. Vsako povečanje povpraševanja posojilojemalcev po bančnih kreditih bo rezultiralo v hkratnem povečanju posojil in depozitov. Posojila ustvarjajo depozite. Nastale depozite bodo porabili bančni posojilojemalci za nabavo realnih ali finančnih sredstev. Prodajalci teh "dobrin" bodo zmeraj pripravljeni sprejeti bančni depozit v zameno; edini pogoj je, da depoziti obdržijo svoj status splošno sprejetega plačilnega sredstva (Moore, 1988a, str. 382).

Ko enkrat v celoti dojamemo, da je ponudba kreditnega denarja inherentno endogena in da moramo videti funkcijo ponudbe denarja kot horizontalno, pri določeni ravni kratkoročnih obrestnih mer, ki jih postavi centralna banka, lahko razumemo, da je denarni multiplikator čisto opisna tautologija, ki nima nobene kavzalne ali razlagalne pomembnosti (Moore, 1988a, str. 384).

2.3.4. Splošne značilnosti postkeynesianske teorije denarne endogenosti

Čeprav ne obstaja formalna in enotna postkeynesianska denarna teorija, imajo različni postkeynesianski pogledi na denar skupno jedro, ki se bistveno razlikuje od neoklasičnega. To jedro tvorijo štiri vidiki:

(1) Denar je "credit driven" in "demand determined". Posojila tvorijo večino denarja. Determinante posojil so najbolj pomembne determinante denarnega stoga. Denar se ne pojavi kot posledica intervencij monetarnih oblasti. Denar je ustvarjen kot stranski proizvod posojil, ki jih je zagotovil bančni sistem. Dejanje ustvaritve denarja je hkrati dejanje potrošnje in posledično ustvaritve dohodka. Kreditni denar je potreba gospodarskega sistema. Čeprav se finančne institucije v raznih državah lahko razlikujejo, imajo iste temeljne značilnosti, ki so odgovorne za endogenost denarnega stoga. V evropskih gospodarstvih so podjetja trajno zadolžena pri bankah in se zanašajo na njih za dobavo finančnih sredstev.

(2) Drugi vidik je, da se poslovnim bankam ne more omejiti rezerv. Ko poslovne banke ustvarijo kreditni denar, lahko od centralne banke dobijo potrebne rezerve. Večina bank je trajno zadolženih pri centralni banki. Ko sektor poslovnih bank potrebuje več rezerv, si jih lahko sposodi od centralne banke po diskontni obrestni meri, ki jo postavi centralna banka. Poslovne banke se odločijo o količini posojil, ki so jih pripravljene dati in poskrbijo za likvidnostno stanje kasneje. Centralna banka mora zagotoviti potrebne rezerve. Večji obseg sposojanja rezerv od centralne banke bo pomenilo višjo ceno za potrebne rezerve. Višje stroške sposojanja poslovne banke prevalijo na svoje stranke. To ne bo zmanjšalo povpraševanja po kreditih, ker to povpraševanje ni občutljivo na spremembe obrestne mere (razen v primeru zelo

velikih sprememb, ki razburkajo finančne trge) (Arestis, 1988, str. 64). Denarna ponudba je endogena pri določeni obrestni meri postavljeni od strani centralne banke. Centralna banka ne more direktno nadzirati stoga denarja, ki je bil določen s preteklimi odločitvami o kreditu in posojilih. Torej nima smisla kontrolirati agregata, ki je prej posledica kot pa vzrok. Endogeni značaj denarne ponudbe implicira, da nikoli ne more biti "presežne ponudbe denarja". Prejemniki bi ta "presežek" uporabili za zmanjšanje svojih obveznosti (za odplačilo bančnih dolgov). Ta argument pojasnjuje postkeynesiansko trditev, da državni deficiti in ugodna plačilna bilanca nimajo direktnega učinka na kreacijo denarja, ker je vsak denar, ki je ustvarjen na ta način, popolnoma kompenziran z enakovrednim zmanjšanjem kreditnega denarja.

(3) Tretji element se nanaša na finančne inovacije in posebej na "liability management", kar je vplivalo na endogenost denarne ponudbe na dva načina: prvič, banke so zdaj bolj sposobne prilagoditi spremembe v povpraševanju po posojilih pri manj pogostem zatekanju k centralni banki kot posojilodajalcu v skrajni sili. Proces finančnih inovacij je znatno otežil centralno bančni nadzor nad finančnimi in denarnimi trgi. Drugič, ekspanzija bančnih posojil je glavna sila bančnega razvoja. Vidik, ki je zelo pomemben, saj bančna posojila tvorijo večino denarnega stoga (Arestis, 1988, str. 65).

(4) Zadnji vidik se nanaša na nadzor nad obrestno mero. Medtem ko denarna ponudba ni pod trdnim toriščem monetarnih oblasti, so obrestne mere lahko nadzirane od strani centralne banke - ali s spreminjanjem diskontne obrestne mere ali z intervencijami centralne banke na odprtem trgu (Arestis, 1988, str. 66).

3. POSTKEYNESIANSKA TEORIJA INFLACIJE

3.1. Inflacija in razdelitev dohodka

Inflacija nastane, ko se cene stvari ki jih kupujemo, dvigajo. Merimo jo lahko z različnimi indeksi cen med katerimi sta najbolj znana indeks cen potrošnih dobrin (CPI) in BDP cenovni indeks. CPI meri spremembe povprečnih cen neke košarice proizvodov. BDP cenovni indeks je širši kazalec in zajema spremembe vseh cen proizvodov, ki sestavljajo bruto domači proizvod. Bruto domači proizvod (BDP) vključuje vse doma proizvedene dobrine, ki jih kupijo potrošniki, menedžerji za investicijske potrebe, država in tujci (izvoz). Bruto domači proizvod merimo po načelu dvostavnega računovodstva. Na eni strani je bruto vrednost proizvodov proizvedenih v nekem gospodarstvu oziroma nakupov le-teh, na drugi strani pa so dohodki (mezde, rente, obresti, profiti) proizvodnih faktorjev v gospodarstvu, ki jih ti dobijo za svoje storitve. *Vsako cenovno povečanje je povečanje dohodka od nekoga.*

Dohodek daje prejemniku pravico do določenega deleža BDP-ja. Velikost dohodka oziroma deleža BDP-ja, ki ga je dobil nek proizvodni faktor je odvisna od cene njegovih proizvodnih storitev. Če se količina denarja oziroma nominalni dohodek povečuje hitreje, kot pa velikost

BDP-ja ("realni" proizvod), se mora BDP cenovna raven posledično (BDP cenovni indeks) zvišati, da se ohrani ravnotežje v sistemu državnega računovodstva (Davidson, 1991, str. 88).

Tisti, katerih storitve so na prostem trgu visoko cenjene zaslužijo zahtevek po večjem deležu BDP-ja, kot pa tisti, katerih storitve imajo na trgu nižjo vrednost. Posamezno ali kot člani organiziranih skupin (npr. sindikati, karteli itn.) si lahko ljudje, ki jih zanima lastna korist izboljšajo svoj relativni življenjski standard, če se dogovorijo za višje cene za svoje storitve na trgu v primerjavi s cenami plačanim ostalim. Toda, če se hkrati velikost BDP-ja ne poveča, potem si vsaka skupina, ki je uspela dvigniti svoje cene pridobi večji delež BDP-ja na račun drugih v družbi. Če se nominalni dohodki povečujejo hitreje kot raste realni BDP, potem vidimo rezultat v obliki inflacije merjene z BDP cenovnim indeksom (Davidson, 1991, str. 89).

Inflacija je torej simptom boja za razdelitev dohodka. Inflacija nastane, kadar koli posamezniki ali skupine poskušajo povečati svoj delež BDP-ja s prizadevanji zvišati svoje cene hitreje kot pa raste BDP. V boju za pridobitev na račun drugih, bodo tisti, ki so dobili najvišja zvišanja cen za svoje storitve zmagovalci (kupili bodo lahko več), ker bodo cene storitev, ki jih prodajajo, rasle hitreje, kot pa cene dobrin, ki jih kupujejo. Tisti, katerih cene se niso povišale (ali pa so se povišale manj od povprečja) bodo ugotovili, da njihov nominalni dohodek ne drži koraka z inflacijo in bodo prisiljeni kupiti manj. Ta boj za dohodkovne deleže lahko označimo kot "zero-sum society". Inflacijska pridobitev zmagovalcev je kompenzirana z manjšim deležem poražencev v narodnem dohodku, če ostane velikost BDP-ja nespremenjena. Seveda, poraženci ne bodo zadovoljni z izidom; toda tudi zmagovalci so lahko razočarani, ker z višjim denarnim dohodkom ne bodo mogli kupiti toliko dodatnih dobrin, kot so pričakovali, zaradi posledičnega dviga cen. Zaradi tega inflacija ni priljubljena pri nobeni skupini (Davidson, 1991, str. 90).

Postkeynesianski ekonomisti trdijo, da obstoj kontinuirane inflacije v vsaki družbi vključuje neko prerazdelitev realnega dohodka od šibkejšim k bolj močnim skupinam v gospodarstvu in njihovim gospodarskim partnerjem. Pojav stalne inflacije je simptom boja med organiziranimi skupinami od katerih si vsaka poskuša pridobiti večji delež razpoložljivega narodnega ali svetovnega dohodka (Davidson, 1991, str. 91).

Leta 1973 se je kartel držav izvoznic nafte (OPEC) odločil za nenadno zmanjšanje izvoza nafte v države porabnice nafte in s tem izsilil dvig cene surove nafte z manj kot 2 USD za sod na 15 USD za sod. Poleg tega, da je bilo to zaznано kot ogromen inflacijski trend v celem svetu, je bila posledična svetovna inflacija instrument, ki je omogočila državam OPEC-a, da so si pridobile večji delež svetovnega dohodka na račun porabnikov nafte. Npr., v ZDA je bil inflacijski šok potem še poslabšan od strani tistih porabnikov nafte s tržno ali politično močjo, ki so zahtevali priračunanje stroškov goriva k proizvodom, ki so jih prodajali, tako da so si lahko privoščili višje cene naftnih proizvodov, ne da bi zato morali zmanjšati nakupe ostalih dobrin. Tisti, ki so imeli ekonomsko moč na trgu (ali politično moč za tiste, katerih dohodek je bil določen v politični areni) niso miroljubno pristali na prerazdelitev dohodka, ki ga je

povzročil OPEC-ov dvig cen. Tako je v ZDA, v letih 1973-1980, boj za razdelitev narodnega dohodka pripeljal do kontinuirane mezdno-cenovne inflacije, ko je vsaka skupina v družbi poskušala prevaliti breme višjih cen energije na druge (Davidson, 1991, str. 92).

3.2. Konfliktna inflacija: mehanizem inflacijskega procesa

V postkeynesianski teoriji raven denarne ponudbe ne določa ravni cen, prav tako stopnja rasti denarne ponudbe ne določa stopnje inflacije. Ker je ponudba denarja endogena, presežek denarja ne more biti vzrok inflacije. V gospodarstvu ne more biti presežne ponudbe denarja, ki bi poganjala inflacijo. Ponudba denarja se samo odziva na povpraševanje po denarju. Ni nobenega eksogenega toka denarja, ki bi povzročal inflacijo. Če denarni stog narašča, potem je to zaradi razlogov, ki logično predhodijo tej rasti (Lavoie, 1992, str. 372).

Neoklasični ekonomisti zavračajo endogenost denarja, ker ne morejo brez denarne eksogenosti pojasniti cenovne ravni. Cenovna raven postane nedoločljiva, kar pomeni veliko pomanjkljivost v neoklasični teoriji. Postkeynesianskim ekonomistom denarna endogenost ne predstavlja problema, ker imajo alternativno teorijo določanja cenovne ravni. Menijo, da je gospodarstvo primarno denarno-mezdni sistem. Prvič zato, ker denar pride v obtok, ko podjetja razdelijo mezde in plače zaposlenim. Stog denarja je posledica tega pritoka denarnih mezd, ki še niso pritekale nazaj k podjetjem in bile odplačane bankam. Drugič, gospodarstvo je denarno-mezdni sistem, ker so v vertikalno integriranem sistemu stroški determinanta splošne ravni cen, mezde pa so glavni element stroškov. V postkeynesianski ekonomski teoriji je denarna mezda eksogeni dejavnik, ki pojasnjuje cenovno raven. To, da so mezde glavna determinanta cen ne implicira nujno, da so mezdna zvišanja glavni vzrok cenovne inflacije. Večina postkeynesianskih ekonomistov prepozna inflacijo kot konflikt za razdelitev dohodka. Dve vrsti tega konflikta se zdita bistvena: konflikt med različnimi skupinami delavcev na eni strani, ter konflikt med delavci vzeto v celoti in ne-delavsko sestavo podjetij na drugi. S prvim razdelitvenim konfliktom je povezana mezdno-mezdna inflacija, z drugim pa mezdno-cenovna inflacija (Lavoie, 1992, str. 373).

V postkeynesianski teoriji je stopnja inflacije določena s stopnjo naraščanja nominalnih mezd glede na produktivnost dela. V večini sektorjev gospodarstva se cene določajo po načelu pribitka na enoto stroškov dela; glavna izjema sta kmetijski sektor in sektor surovih materialov, kjer so cene še zmeraj določene s ponudbo in povpraševanjem. Dokler so deleži kapitala (profiti) in dela v narodnem dohodku konstantni, bo stopnja pribitka na enoto stroškov dela ostala konstantna. Dvig cen surovih materialov, porast državne porabe ali porast investicijskih izdatkov države bo povzročil nagnjenje k višji stopnji pribitka, kar bo zmanjšalo realne mezde. Nastala bo večja razlika med enoto mezdnih stroškov in cenami. Ko so kolektivne pogodbe o mezdah enkrat sklenjene, je raven cen ali stopnja inflacije večinoma vnaprej določena

spremenljivka. Do mere, do katere so sindikati zmožni vgraditi pričakovano stopnjo inflacije v mezdna pogajanja, bo prihodnja stopnja inflacije določena s tem, kolikor hitreje so denarne mezde naraščale glede na povprečno produktivnost dela (Moore, 1979, str. 131).

Pri razlagi konfliktne inflacije si pomagamo z enim najbolj znanim razmerjem v postkeynesianski ekonomski teoriji, z Weintraubovo "wage-cost mark-up" enačbo:

$$p = k' w/y \quad (3.1)$$

p je cenovna raven, w je denarna mezda, y je proizvod na enoto dela (produktivnost) in k' je povprečni pribitek na enoto stroškov dela oziroma agregatni pribitek (Lavoie, 1992, str. 373). Enačba (3.1) je makroekonomska identiteta in je enakovredna stari "full-cost" različici oblikovanja cen; w/y so dejanski stroški dela na enoto in ne standardni stroški na enoto. Enačba (3.1) sama po sebi ne more pojasniti inflacije, vendar jo lahko uporabimo za to, da pridemo do ex post zaključka o bližnjih vzrokih inflacije. Označimo s p° stopnjo rasti cen (stopnjo cenovne inflacije), prav tako označimo s superskriptom $^\circ$ stopnje rasti ostalih spremenljivk v enačbi (3.1), dobimo:

$$p^\circ = w^\circ - y^\circ + k'^\circ \quad (3.2)$$

Iz enačbe (3.2) je jasno, da je dolgoročno gledano, stopnja inflacije odvisna od razlike med prvima dvema faktorjema, ker ni razumno pričakovati, da bi se delež profitov vedno večal (Lavoie, 1992, str. 374-375). Stopnja rasti realnih mezd (enaka $w^\circ - p^\circ$), ki je odvisna od rasti produktivnosti dela, razmerja uvoznih cen glede na domače cene, stopnje posrednih davkov in profitnih pribitkov ima na dolgi rok relativno zmeren trend. Če predpostavimo, da pribitek ostane konstanten, bodo realne mezde naraščale s stopnjo rasti produktivnosti dela. *Najbližja determinanta inflacije je potem stopnja rasti s katero nominalne mezde presežno naraščajo nad stopnjo rasti povprečne produktivnosti dela.* Za toliko, kolikor denarne mezde rastejo hitreje od rasti produktivnosti dela, bodo narasli stroški dela na enoto in posledično cenovna raven.

Če sta raven in stopnja rasti plač in cen vnaprej določena in navzdol rigidna, potem enačba (3.2) in enačba $m = p + y$ (izvedena iz Fisherjeve enačbe) vzeti skupaj implicirata, da v primeru, ko monetarne oblasti ne dovolijo prilagoditve nominalnega stoga denarja v skladu s stopnjo naraščanja nominalnih mezd, potem agregatno povpraševanje ne bo zadostno za ohranitev dolgoročne rasti proizvoda. Rezultat bo pritisk na znižanje rasti realnega dohodka, dvig obrestnih mer in stopnje nezaposlenosti. Kritična postkeynesianska predpostavka je, da sta pribitek in delež dela približno dana na kratek rok. Do mere, do katere monetarne oblasti prilagodijo oziroma dovolijo ekspanzijo bančnih kreditov na "razumno" povpraševanje, da se izognejo povečanju nezaposlenosti in dvigu obrestnih mer, bo stopnja rasti nominalnega denarnega stoga določena s preteklo stopnjo rasti denarnih mezd (Moore, 1979, str. 133).

Glavna značilnost postkeynesianske teorije inflacije je ta, da temelji konfliktu v razdelitvi dohodka. Davidson pravi, da je razdelitev dohodka vzrok in posledica inflacijskih procesov. V osrčju inflacijskega procesa je vprašanje relativne razdelitve dohodka. Obstajajo aspiracijski razmiki med tem, kar je pričakovano in potrebno na eni strani, ter tistim, kar se dejansko dobi na drugi. Ta konflikt med pravičnim plačilom in dejanskim plačilom izvira iz dveh stikov v gospodarstvu: (1) konflikt med viri, ki jih podjetja želijo dodeliti svojim delavcem in tem, kar delavci želijo kontrolirati preko svojih mezd; (2) konflikt okoli tega, kar želi vsaka posamezna skupina delavcev prejeti v primerjavi s tem, kar se zaznava ali misli, da so dobile druge skupine. Prva vrsta konflikta je znana kot mezdno-cenovna inflacija ali "real wage resistance". Druga vrsta konflikta je znana kot mezdno-mezdna inflacija ali "relative wage resistance". To sta dva glavna izvora inflacije, ki ju poudarja večina postkeynesianskih ekonomistov. Čeprav lahko ti dve inflaciji pojmovno razlikujemo, bomo za obe smatrali, da izvirata iz istih temeljnih vzrokov, ki jih bomo razdelili na induktivne in permisivne razloge za inflacijo (Lavoie, 1992, str. 378-379).

3.3. Induktivni razlogi za inflacijo

Obstajata dva glavna induktivna razloga za inflacijo: zahteve po pravični razdelitvi dohodka in razširjanje informacij.

3.3.1. Pravičnost

Ena od glavnih značilnosti, ki ločuje prevladujoče in neortodoksne teorije razdelitve in inflacije je, da slednje pripisujejo velik pomen pravični razdelitvi in pravici, medtem ko prve ne. Povedano drugače, neortodoksne teorije plačila dajejo poudarek ustaljenim pravilom, medtem ko se ortodoksne teorije osredotočajo na "tržne sile". V jedru neortodoksnih teorij inflacije so normativni pritiski pravičnosti. V postkeynesianski ekonomski teoriji se inflacija razlaga z normativnimi vrednostmi: plačilnimi standardi, običaji in pravično razdelitvijo. Te norme učinkujejo na zaznavo kaj je pravična relativna mezda, pravična realna mezda in pravičen delež profita. Te norme vplivajo tako na mezdno-cenovno inflacijo kot na mezdno-mezdno inflacijo.

Pravične realne mezde so v veliki meri odvisne od zgodovinskih izkušenj, zato jih je težko definirati. Pravičnost, tako absolutna kot relativna, je pogosto ustaljena z zgodovino in običaji. Včasih se pravična zvišanja realnih mezd povezujejo z naraščanjem produktivnosti, toda včasih je ta povezava ovržena, ker naj pravične realne mezde ne bi bile povezane s sektorsko

produktivnostjo, ampak s produktivnostjo gospodarskega sistema. Tudi pretekle izkušnje igrajo pomembno vlogo pri ugotavljanju pravičnosti ponujene mezde (Lavoie, 1992, str. 379).

Ne glede na to, kakorkoli je težko formalizirati ali preizkusiti modele, ki temeljijo na pravični mezdi je pravičnost bistvena in nujna značilnost trga delovne sile. Učinkovitost podjetja je odvisna od zaznave delavcev, da se z njimi ravna pošteno. Mezdni zahtevki temeljijo na tem, kar delavci zaznavajo kot pravično plačilo. Tako v odnosu do tega kar prejmejo od podjetja, kot tudi glede na to kar dobijo, oziroma, kar se domneva da dobijo drugi delavci (Lavoie, 1992, str. 380).

3.3.2. Informacija

Prenos informacij je drugi induktivni razlog za inflacijo. Ker je pravičnost v veliki meri relativna kategorija so potrebne primerjave. Za primerjave je potrebna informacija o profitih podjetij, njihovih profitnih maržah, profitih v določenih industrijskih sektorjih, strukturi mezd, drugje sklenjenih pogodbah, plačilnem trendu itd.. Vse večja dostopnost informacij o zaslužku drugih ustvarja inflacijske pritiske.

Če predpostavimo, da je dostopna informacija točna, potem večji kot obseg informacij, večji je potencial za inflacijo. Ta pozitiven odnos lahko pojasnimo s tem, da večja ko je referenčna skupina mezd s katero lahko neka skupina delavcev primerja svoje mezde, večje so absolutne razlike v stopnjah naraščanja produktivnosti, posledično, večje so potencialne razlike med naraščanjem mezd in naraščanjem produktivnosti v neki industriji. Po drugi strani pa, če je dana informacija netočna, lahko boljša informacija celo zmanjša inflacijski pritisk. Informacija, ki jo ima na voljo navadna oseba običajno ni popolnoma točna (mediji težijo k objavljanju najbolj odmevnih dogovorov o plačah). Toda, tudi če bi bile na voljo točne in celovite informacije, lahko sindikalni vodje in člani nasprotne strani pogajalske skupine procesirajo le del informacij. Zato, ker obstajajo omejitve glede informacij, ki se jih lahko procesira (Lavoie, 1992, str. 383).

Zaradi tega se pri sindikalnih pogajanjih upošteva le osnovne mezde niza poklicev in sektorjev gospodarstva. Vsi ostali mezdni dogovori se določijo v skladu z izbrano skupino ključnih vodilnih sektorjev. To pojasnjuje zakaj imajo naraščanja plač v nekaterih ključnih industrijah pogosto zelo močen učinek na ostale sektorje gospodarstva. Za mezdne vodje bodo včasih izbrani gospodarsko najbolj pomembni sektorji, kot neke vrste demonstracijskega učinka: če najmočnejša podjetja v državi popustijo pred zahtevami sindikatov, zakaj naj bi potem manj močna podjetja odbila enaka zvišanja mezd. Za mezdne vodje so lahko tudi izbrani industrijski sektorji, ki so trenutno najbolj uspešni (visoka prodaja in profiti, hitro naraščanje produktivnosti) (Lavoie, 1992, str. 384).

Mezdno zvišanje, doseženo v pogajanjih z meznim vodjem, postane državni standard tega, kar se smatra kot pravično zvišanje mezd. Zaradi javne in medijske pozornosti, ki se jo posveča meznim dogovorom v ključnih sektorjih, lahko postane za ostale delodajalce v drugih sektorjih nemogoče zavrniti podobna zvišanja. V nasprotnem primeru lahko delavci, ki se jim je položaj relativno poslabšal sprožijo stavke. Ena od posledic hipoteze o meznem vodstvu je, da naj bi povprečna stopnja inflacije gravitirala okoli te, ki jo doseže mezni vodja. Če se inflacijski proces nadaljuje že nekaj časa, lahko sklepamo, da mezni vodja postavi standard pravične realne mezde.

Glavna značilnost različnih meznih pogajanj je njihov posnemovalen značaj. Tega ne moremo pripisati večji konkurenčnosti trga dela, ker opazimo naraščanje mezd tako v sektorjih, ki hitro rastejo, kot v tistih v katerih odpuščajo delavce. Zaradi njihovega posnemovalnega značaja so dogovori o mezdah neodvisni od naraščanja produktivnosti v posameznih sektorjih. Zdi se, da naraščanje produktivnosti ne znižuje cen, ampak še povečuje inflacijske sile. Merila meznih zvišanj v neki državi temeljijo na stopnji rasti produktivnosti dela v sektorjih, ki imajo najvišje stopnje rasti produktivnosti dela, kar implicira, da so ti sektorji mezni vodje. Splošen dvig cen bo trajal tako dolgo, dokler bodo mezni vodje prejeli deleže od naraščanja produktivnosti, ker delavci v sektorjih kjer ni naraščanja produktivnosti dobijo enako sorazmerno zvišanje svojih nominalnih mezd (Lavoie, 1992, str. 385).

3.4. Permisivni razlogi za inflacijo

Permisivne razloge za inflacijo lahko razdelimo v štiri različne skupine, od katerih je vsaka povezana z različnim igralcem v gospodarstvu. Štirje nizi razlogov so naslednji: administrirane cene, prosta kolektivna pogajanja, politika polne zaposlenosti in endogenost denarja. Od teh štirih dejavnikov bomo v tem podpoglavju podrobno pojasnili le prve tri, ker smo endogeno naravo denarja dokaj obširno že obravnavali v točki 2.3.. Nekateri ekonomisti menijo, da ravno kombiniran razvoj teh vidikov pojasnjuje pojav kronične inflacije po drugi svetovni vojni, za razliko od časa pred tem, ko razen v vojnih obdobjih, inflacija praktično ni obstajala.

3.4.1. Administrirane cene

Obstoj administriranih cen, namesto tržnih cen, je pogosto smatran kot dejavnik, ki je odgovoren za zlom cenovne stabilnosti. V primeru tržnih cen se lahko splošna raven cen viša ali niža. Recesija inducira padanje cen in obratno. Pri administrativno določenih cenah pa cene lahko samo naraščajo (razen v sektorjih kjer produktivnost nenormalno narašča). Z administrativnim določanjem cen imajo podjetja moč, da se uprejo znižanju cen, ko povpraševanje po njihovih proizvodih upada (Lavoie, 1992, str. 386).

Sodobno prevladovanje administriranih cen se ponavadi pripisuje posplošeni industrijski koncentraciji v vseh sektorjih gospodarstva (prevladovanje oligopolnih struktur nad konkurenčnimi). Pomembnost administriranih cen ne temelji na rasti oligopolov samih, ampak na večji moči podjetij nad potrošnikom, kar bi neoklasični ekonomisti imenovali večja asimetrija informacij. Tehnološki napredek je pripeljal do kompleksnih proizvodov, pri katerih je sposobnost nespecializiranega posameznika, da pravilno ovrednoti tak proizvod običajno pomanjkljiva. Mnogoterost razpoložljivih proizvodov in širok razpon alternativ za določeno vrsto dobrine je postavilo potrošniško izbiro v položaj, ki presega računske sposobnosti večine gospodinjstev. Vsi ti dejavniki so pripeljali do tržne premoči proizvajalca nad potrošnikom na trgu proizvodov (Lavoie, 1992, str. 386).

Velika izbira različic znotraj iste vrste proizvoda je privedla do razvoja nadzora nad blagovno znamko, kar je ojačalo vsiljenje administriranih cen. Prav tako je spodbudilo razvoj koncepta potrošniške zvestobe blagovni znamki. Zvestoba blagovni znamki in rastoča kompleksnost proizvodov sta spremenili naravo konkurence. Zaradi asimetrije informacij se nižje cene običajno povezujejo s ceneniimi proizvodi. Zaradi tega je cenovna konkurenca postala zadnja možnost v trženjski strategiji podjetja - strategija h kateri se podjetje zateče, ko so vse ostale možnosti izčrpane.

Prevladuje necenovna oblika konkurence, znotraj katere igra oglaševanje pomembno vlogo, ker razvije zvestobo blagovni znamki. Zvestoba blagovni znamki postavlja znatne ovire novim proizvajalcem za vstop v panogo, ker morajo zaradi tega zelo veliko vložiti v oglaševanje. Podobno, lahko proizvodne inovacije napeljejo stranke k temu, da kupijo novo linijo proizvodov, ali k temu, da ostanejo lojalni že prej izbrani blagovni znamki. Tehnični napredek je prej uporabljen za izboljšavo kvalitete, videza ali delovanja novih proizvodov, kot pa za znižanje cen že obstoječih dobrin. Proizvodne inovacije in izboljšave kvalitete so torej druge pomembne oblike necenovne konkurence.

Iz zgoraj povedanega lahko sklepamo, da obstaja nagnjenje k inflaciji, ko so cene določene administrativno in ko prevladuje necenovna konkurenca. Cene se ne bodo znižale, ko bo povpraševanje padlo, medtem ko konkurenca ne bo preprečila dviga cen, ko se zvišajo stroški. To je posebno gotovo v primeru administriranih cen od strani države (Lavoie, 1992, str. 387).

3.4.2. Prosta kolektivna pogajanja (in vpliv strukture kolektivnih pogajanj na stopnjo inflacije)

V popularnih razpravah, kot tudi v akademskih krogih je krivda za kronično inflacijo pogosto pripisovana zmeraj močnejšim delavskim sindikatom. V nedavni preteklosti, v 70. letih, je bilo možno kvantificirati rastočo relativno pomembnost sindikatov med delavci, toda v 80. letih je delavsko sindikalno gibanje doživelo konec, kar se je odrazilo v zmanjševanju števila članstva

sindikato. Kljub temu, je "delavsko gibanje" še zmeraj bolj organizirano kot pa v prvi polovici dvajsetega stoletja (Lavoie, 1992, str. 387).

Boljša organizacija delavskega gibanja se odraža v večji finančni moči delavskih sindikatov. V nekaterih državah sindikati kontrolirajo pokojninski sklad svoji članov, kar lahko uporabijo v pogajanjih. Potem imajo dostop do velikih finančnih resursov s katerimi lahko podprejo stavkajoče člane sindikata in vplivajo na javno mnenje. Glavni vzrok temu, da imajo sindikati tako izboljššan finančni položaj je ta, da je več držav sprejelo zakon po katerem morajo vsi delavci, ki jih zajema določena kolektivna pogodba, obvezno plačevati sindikalni prispevek - ne glede na to ali so člani sindikata ali ne. Sindikatom tako ni treba pobirati prispevkov. To za njih opravlja delodajalec. Velik del izboljššanega položaja sindikatov izhaja iz njihovega izboljššanega zakonskega statusa. Poleg tega so delavski sindikati priznani od strani države kot polnopravni ekonomski partner pri mezdni pogajanjih. Predstavniki sindikatov so člani tripartitnih odborov v nacionalnih gospodarskih telesih. Včasih imajo direkten dostop do zakonodajalcev.

V sodobnih tržnih gospodarstvih spoj med močjo sindikatov na trgih delovne sile in močjo, ki jo imajo podjetja na trgih proizvodov, proizvaja inflacijske težnje. V primeru neuspešnega pogajanja se lahko delavskim sindikatom njihov relativni položaj spremeni na slabše v višini celotnega meznega dviga, ki jih je obšel. Po drugi strani pa si lahko podjetja, z dvigom cen na trgu proizvodov, pridobijo nazaj v profitih znaten del meznega zvišanja, ki je bil pred tem dodeljen delavcem. V sodobni družbi imajo tako podjetja kot delavci določeno moč, da spremenijo cene in mezde. Nezadovoljstvo z obstoječimi mezdami in cenami lahko vodi v naraščanje mezd in cen (Lavoie, 1992, str. 388).

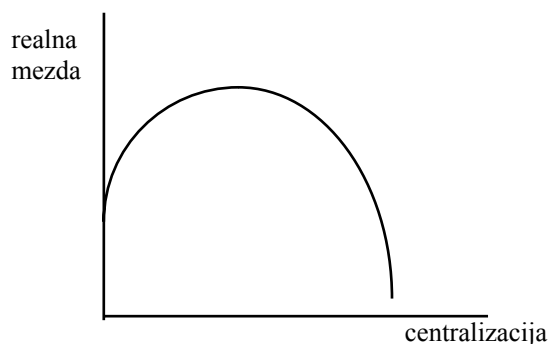
Vendar je moč podjetij in delavcev na njihovih trgih omejena z grožnjo splošni blaginji. Trg lahko kaznuje nerazumno obnašanje, posebno s povečanjem stopnje nezaposlenosti. Pojavil pa se je nov pojav: sindikalizacija delavcev in strokovnjakov zaposlenih v javnem sektorju. Sektorji, ki so bili včasih pod zasebnim nadzorom, kot npr. zdravstvo in šolstvo so postali financirani od strani države. Sindikati so razširili svojo dejavnost tudi na javni sektor. Kot vemo, tržni zakoni ne veljajo v javnem sektorju in zaposlene v njem, vsaj ne v enaki meri. Zato ni očitne grožnje z nezaposlenostjo, ki bi zaposlene v javnem sektorju odvrčala od previsokih meznih zahtevkov. Posledica te spremembe v sestavi sindikalizirane delovne sile je spremenjena dinamika meznih pogajanj. V veliko primerih se ključne mezde pojavijo v sektorjih, ki so pod javnim nadzorom in brez tržnih sankcij. Po mnenju mnogih, je tudi to pripomoglo k proizvajanju inflacijskih teženj, vsaj v 60. in 70. letih (Lavoie, 1992, str. 389).

Struktura določanja mezd je lahko tako kot vladna politika pomembna za makroekonomsko uspešnost. Razlike v načinih določanja mezd v posameznih državah se pojasnjujejo z razlikami v institucijah, ki določajo mezde. Stopnja centralizacije meznih pogajanj vpliva na makroekonomsko uspešnost in s tem tudi na inflacijo. Med državami OECD so velike razlike v

načinih določanja mezd. Na eni strani so države kot ZDA, Švica, Japonska in Kanada z decentraliziranim določanjem mezd, v glavnem na ravni posameznih podjetij. Druga skrajnost so skandinavske države in Avstrija z centraliziranimi pogajanjmi med sindikati in združenji delodajalcev. Vmes pa so države kot Nemčija, Belgija in Nizozemska, kjer pogajanja potekajo na ravni posamezne industrije. Uspešnost držav kot so Švedska, Norveška in Avstrija pri ohranitvi visoke ravni zaposlenosti je običajno pripisana centraliziranim mezdnim pogajanjem, ki upoštevajo makroekonomske interese gospodarstva. Nasprotno, pa se odsotnost upoštevanja makroekonomskih interesov pri decentraliziranih pogajanjih v Britaniji, Franciji in Kanadi smatra kot razlog za visoko raven nezaposlenosti v teh državah. Hkrati pa je elastičnost realnih mezd, ki naj bi bila rezultat decentralizacije, smatrana kot glavni vzrok za nizko nezaposlenost v Švici in na Japonskem. Decentralizacija je tudi pogosto navedena kot razlog za uspešnost gospodarstva ZDA pri doseganju večje rasti zaposlenosti v primerjavi z evropskimi državami (Calmfors, Driffill, 1988, str. 14).

Zdi se, da imamo opravka z dvema različnima pogledoma. Prvi oz. “korporativistični” pogled vidi centralizacijo kot jamstvo, da bodo pogajalske strani upoštevale širše ekonomske interese (korporativizem lahko približno definiramo s tem v kakšnem obsegu neki širši interesi vplivajo na določanje posameznih mezd). Nasprotni pogled pa pravi, da bodo tržne sile same (če jim omogočimo prosto delovanje) brzdale naraščanje mezd. Vendar se je pokazalo, da tako močna centralizacija kot čim večja decentralizacija vodita k omejitvi realnih mezd, medtem ko so vmesne stopnje centralizacije škodljive. To kaže na “grbasto” razmerje med centralizacijo in realnimi mezdami, kot je prikazano na sliki 5.

Slika 5: Hipoteza “grbe”

Vir: Calmfors, Driffill, 1988.

Iz hipoteze “grbe” lahko sklepamo, da so organizirani interesi najbolj škodljivi takrat, ko so dovolj močni, da povzročijo večje motnje, toda ne dovolj obsegajoči, da bi nosili znaten delež stroškov, ki nastanejo zaradi delovanja v korist lastnih interesov (Calmfors, Driffill, 1988, str. 15). “Grbasto” razmerje med centralizacijo in realnimi mezdami je v nasprotju s konvencionalnim pogledom, po katerem večji obseg korporativizma zmeraj deluje v prid nižjih realnih mezd. Empirične študije o korporativizmu kažejo, da so učinki korporativizma zelo

močni: razlika med najbolj in najmanj korporativistično državo se kaže kar v 5-7 % razliki v stopnji inflacije. Ta rezultat implicira nižjo "ravnotežno" stopnjo nezaposlenosti (NAIRU) v bolj korporativističnih državah. Sklepamo lahko, da korporativizem vodi v močnejši vpliv nezaposlenosti na naraščanje/zniževanje mezd; potrebno je manjše povečanje nezaposlenosti, da se doseže dano znižanje mezd (Calmfors, Driffill, 1988, str. 24-27).

Calmfors in Driffill postavljata pod vprašaj splošno mnenje, da je z vidika makroekonomske uspešnosti centralizacija mezdnih pogajanj vedno boljša od decentralizacije. Ugotovita, da so tako visoko centralizirana kot močno decentralizirana gospodarstva ekonomsko bolj uspešna od srednje centraliziranih gospodarstev. Argument za to sklepanje je najti v grbastem razmerju med centralizacijo in agregatnimi realnimi mezdami. Če hipoteza "grbe" drži, potem imajo prav tako zagovorniki večje centralizacije kot zagovorniki večje decentralizacije. Vmesni ekonomski sistemi (Belgija, Nizozemska itd.), kjer pogajanja potekajo na industrijski ravni, najmanj prispevajo k omejevanju rasti mezd in s tem inflacije. Če je tako, potem bi bilo najbolje izbrati ali popolno centralizacijo, z določanjem mezd na nacionalni ravni (kot npr. Avstrija), ali pa skrajno decentralizacijo z določanjem mezd na ravni posameznega podjetja (kot npr. v ZDA, Švici in na Japonskem). Če vmesne tipe gospodarstev samo malo premaknemo v eno ali drugo smer to ne da nobenih znatnih učinkov. Izbira med popolno centralizacijo oziroma decentralizacijo je odvisna od značilnosti posameznih gospodarstev. Razlog za skrajno decentralizacijo bi bil ta, da se tako lahko mezde posameznih skupin bolje odzivajo na njihove specifične pogoje (Calmfors, Driffill, 1988, str. 47).

3.4.3. Politika polne zaposlenosti

Vladna politika polne zaposlenosti je tretji permisivni razlog za inflacijo. Manj je verjetno, da se bodo pojavili nerazumni mezdni zahtevki in koncesije delavcem v primeru grožnje z ekonomskimi sankcijami. To pomeni nezaposlenost za delavce in bankrot za podjetja. Če pa je vlada zavezana politiki polne zaposlenosti, te grožnje izgubijo moč. Menedžerji velikih podjetij vedo, da bo vlada prišla na pomoč in rešila podjetje iz dolgov, če podjetje zaposluje veliko število ljudi. Analogno, sindikati v glavnem vedo, da bo vlada nadaljevala s tako monetarno in fiskalno politiko, ki je ugodna za visoko zaposlenost ne glede na stopnjo mezdne inflacije. Na ravni posameznika, pa le-temu, sistem socialne varnosti zagotavlja ekonomsko varnost (Lavoie, 1992, str. 389).

Uvedba politike polne zaposlenosti je pripeljala do znatnih strukturnih sprememb. Čez nekaj časa so sindikalni vodje spoznali, da lahko podjetja prenesejo kakršne koli mezdne zahtevke, ki jih sindikati zahtevajo. Podjetja se potem maščujejo z zviševanjem cen proizvodov. Mezdna in cenovna naraščanja so bila možna zaradi monetarne politike, ki je bila zavezana polni zaposlenosti. To se ni moglo nadaljevati v nedogled. Kot je napovedal že Kalecki, so korporacije in veliki rentniki postali posebno "boom tired" v 70. letih. Zaradi politike polne

zaposlenosti in sistema socialne varnosti je odpuščanje prenehalo služiti kot sredstvo discipliniranja, medtem ko so realne obrestne mere padle pod nič odstotkov, zaradi česar so delodajalci in rentniki pozvali k proti-inflacijski politiki (Lavoie, 1992, str. 390). Namreč, empirične študije so pokazale, da zmerna inflacija (za razliko od nezaposlenosti) povzroča znatne izgube višjemu dohodkovnemu razredu, medtem ko nižjemu in večjemu delu srednjega dohodkovnega razreda prebivalstva zmerna inflacija ne povzroča izgube dohodka (May, Grant, 1991, str. 375).

Od takrat naprej se je večina držav raje posvečala boju proti inflaciji, kot pa zagovarjanju polne zaposlenosti. Realne obrestne mere so se zvišale, socialna varnost se je poslabšala, najnižje dovoljene mezde so se določale z zaostankom za indeksom življenjskih stroškov. Nastopile so načrtovane recesije za ustvarjanje nezaposlenosti v poskusu, da se izkorenini inflacija. Lahko rečemo, da eden od permisivnih razlogov za inflacijo ni več prisoten. Podjetja in sindikati se zdaj zavedajo, da so politiko polne zaposlenosti zamenjale proti-inflacijske politike. Te so kredibilna grožnja blagostanju, so lahko hude in trajajo dlje časa (Lavoie, 1992, str. 390).

3.5. Preprost model konfliktne inflacije

Konfliktno inflacijo lahko predstavimo, kakor da je sestavljena iz dveh delov: profitne in mezdne. Profitna inflacija se nanaša na podjetnike, ki poskušajo z zviševanjem profitnih marž povečati interna akumulacijska sredstva svojih podjetij. Mezdna inflacija pa je posledica prizadevanj delavskih sindikatov, da bi ohranili ali povečali relativni delež mezd (Sušjan, 1997, str. 288). Tukaj bomo predstavili model inflacije, ki temelji na konfliktnih dohodkovnih zahtevkih podjetij in delavcev, oziroma na "real wage resistance" ali "aspiracijskem razmiku". Poudarek analize v modelu je torej na mezdno-cenovni inflaciji (Lavoie, 1992, str. 391).

3.5.1. Osnovni model konfliktne inflacije

V vseh možnih modelih konfliktne inflacije je stopnja inflacije funkcija velikosti razmika med ciljnim pribitkom firm in ciljno realno mezdo sindikatov. V nekaj britanskih makroekonomskih modelih je določanje stopnje inflacije temeljilo na razmiku med dejanskimi in ciljnimi realnimi mezdami. Cilj postavljen v obliki realne mezde je enakovreden cilju postavljenemu v obliki pribitka, kar je razvidno iz "mark up pricing" enačbe; $p = (1 + \theta)w/y$. Za naš model bomo predpostavili izbiro ciljne realne mezde. Z grško črko ω bomo označili realno mezdo (w/y). Osnovni model konfliktne inflacije temelji na dveh enačbah. Prva predpostavka je, da je stopnja rasti denarnih mezd, ki so jih sindikati uspeli doseči funkcija razlike med njihovo ciljno realno mezdo in dejansko realno mezdo. Ciljno realno mezdo sindikatov in delavcev označimo z ω_w . Predpostavimo, da je bila dejanska realna mezda v preteklem obdobju ω_{t-1} . Če naj bo

nova dejanska mezda enaka ciljni realni mezdi delavcev, potem mora stopnja (označena s superskriptom \circ) porasta realne mezde biti enaka:

$$\omega^\circ = (\omega_w - \omega_{t-1})/\omega_{t-1} \quad (3.3)$$

Če naj bo nova dejanska realna mezda enaka ciljni realni mezdi glede na to, da pričakujemo, da bodo cene naraščale s stopnjo p° , mora biti stopnja naraščanja denarne mezde enaka:

$$w^\circ = \omega^\circ + p^\circ \quad (3.4)$$

V glavnem nove dejanske realne mezde ne bodo enake ciljnim realnim mezdam delavcev. Mezde mogoče niso polno indeksirane, mogoče delavcem ne uspe doseči tega, kar smatrajo kot svojo pravično mezdo. Odstranimo časovne subskripte, formaliziramo in zapišemo z naslednjo enačbo, ki določa stopnjo mezdne inflacije (Lavoie, 1992, str. 392):

$$w^\circ = \Omega_1(\omega_w - \omega) + \Omega_2 p^\circ \quad (3.5)$$

Parameter Ω_1 kaže v kolikšni meri delavski sindikati reagirajo na razmik med dejansko in ciljno realno mezdo. Ω_1 lahko smatramo kot pogajalsko moč delavcev. Parameter Ω_2 je stopnja indeksacije cen; v primeru polne indeksacije je enak 1, navadno pa je manjši od 1. Ker uvedba indeksacijskega parametra neznatno preoblikuje enačbo, lahko zadnji člen zanemarimo in enačbo, ki določa stopnjo mezdne inflacije zapišemo v njeni najpreprostejši obliki (Lavoie, 1992, str. 393):

$$w^\circ = \Omega_1(\omega_w - \omega) \quad (3.6)$$

Ciljna realna mezda delavcev oziroma sindikatov (ω_w) je običajno vedno višja od dejanske realne mezde (ω), ki se oblikuje v odvisnosti od aktivnosti (posebno od gibanja cen) na trgih. Nominalne mezdne zahteve, ki določajo mezdno inflacijo, so odvisne od dohodkovnih zahtev delavcev. Stopnja mezdne inflacije w° oziroma stopnja rasti nominalnih mezdnih zahtevkov je tem višja, čim večja je razlika med dejansko in ciljno realno mezdo. Poleg razkoraka med ciljno in dejansko realno mezdo, višino mezdne inflacije določa tudi parameter Ω_1 . Sindikalni pritiski na mezde in s tem mezdna inflacija, bo tem večja, čim večja je pogajalska moč sindikatov (Sušjan, 1997, str. 288).

Na podoben način pridemo do enačbe, ki določa stopnjo cenovne oziroma profitne inflacije. Lahko sklepamo, da podjetja zvišajo cene, ko je dejanski pribitek nižji od zelenega pribitka. Večja ko bo razlika med tema dvema pribitkoma, večja bo stopnja cenovne inflacije. Alternativno to lahko izrazimo v obliki ciljne realne mezde podjetij (ω_f). Ko podjetja merijo k nižjim realnim mezdam, glede na dejansko realno mezdo, bodo s tem pospešila stopnjo

cenovne inflacije, ki bo odvisna od njihove pogajalske moči, tako na trgu dela kot trgu proizvodov. Predpostavimo lahko tudi, da bodo podjetja dvigala cene hitreje, če pričakujejo hitreje naraščajočo stopnjo mezdne inflacije (označimo z w°). Stopnjo cenovne inflacije zapišemo z enačbo:

$$p^{\circ} = \psi_1(\omega - \omega_f) + \psi_2 w^{\circ} \quad (3.7)$$

Parametra ψ_1 in ψ_2 imata analogno vlogo kot parametra Ω . Tako kot enačbo (3.5) lahko tudi (3.7) brez posebne škode poenostavimo, tako da izpustimo drugi člen (Lavoie, 1992, str. 393):

$$p^{\circ} = \psi_1(\omega - \omega_f) \quad (3.8)$$

V tem modelu se lahko pojavijo različne situacije, odvisno od vpliva relativne pogajalske moči sindikatov in podjetij na stopnjo inflacijo. Lahko smatramo, da obstaja dolgoročno ravnotežje v modelu brez tehničnega napredka, ko je dejanska realna mezda konstantna, tj. ko je stopnja mezdne inflacije enaka stopnji cenovni inflacije. V takem ravnotežju, kjer sta w° in p° enaka, je profitna marža konstanta, tj. spremenljivka k° iz enačbe (3.2) je enaka 0. Iz enačb (3.5) in (3.7) je jasno, da so za naraščanje cen enako odgovorna tako podjetja kot delavski sindikati. Obe strani uporabita svojo pogajalsko moč ali možnost indeksacije, da dosežeta, kar smatrata kot svoj pravičen delež dohodka. Če sta pričakovani cenovna in mezdna inflacija pravilno predvidevani, je rešitev enačb (3.5) in (3.7), ko ju izenačimo, dana z :

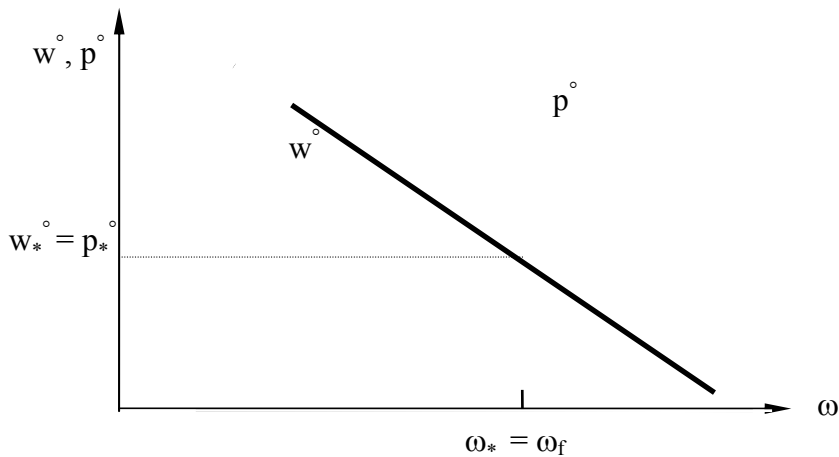
$$w^{\circ} = p^{\circ} = \Omega_1(\omega_w - \omega)/(1 - \Omega_2) = \psi_1(\omega - \omega_f)/(1 - \psi_2) \quad (3.9)$$

Označimo razmerje $\Omega_1/(1 - \Omega_2)$ z Ω in razmerje $\psi_1/(1 - \psi_2)$ z ψ , dejanska realna mezdna stopnja tega ravnotežja cenovne in mezdne inflacije je enaka:

$$\omega_* = (\Omega\omega_w + \psi\omega_f)/(\Omega + \psi) \quad (3.10)$$

Realna mezda je torej odvisna od relativne pogajalske pozicije delavskega razreda, teoretično stališče podobno tistemu, ki so ga imeli klasični ekonomisti. Iz zgornje ravnotežne enačbe lahko izvedemo vsaj tri primere, od katerih sta dva skrajni možnosti. V prvem primeru imajo podjetja ali neskončno pogajalsko moč - ψ_1 gre proti ∞ - ali pa so zmožna polno indeksirati vsako mezdno zvišanje - ψ_2 je enako 1 (Lavoie, 1992, str. 394). V obeh situacijah se bo dejanska realna mezda nagibala k ω_f , k ciljni realni mezdi podjetij. Podjetja ne dovolijo padca profitne marže pod ciljno raven in so se takoj sposobna odzvati na vsako naraščanje svojih mezdnih stroškov. To je primer neskončne premoči podjetij nad realno mezdo. Ta situacija je prikazana na sliki 6.

Slika 6: Konfliktna inflacija, ko imajo podjetja absolutno pogajalsko moč nad realno mezdo

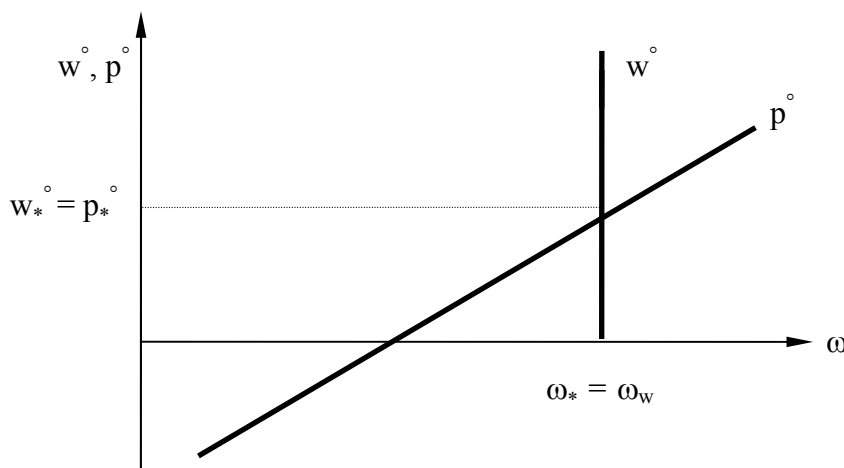

Vir: Lavoie, 1992.

Navpična črta ilustrira dejstvo da dejanska realna mezda ne more biti drugačna od ciljne realne mezde podjetij. Stopnja inflacije je odvisna od pogajalske moči sindikatov in od razkoraka med ciljno realno mezdo podjetij in realno mezdo za katero si prizadevajo sindikati.

Drugi skrajni primer se pojavi, ko imajo sindikati absolutno premoč nad realno mezdo. To je lahko posledica ali neskončne pogajalske moči sindikatov ali pa ker lahko sindikati polno indeksirajo nominalne mezde glede na nominalne cene. V obeh situacijah se dejanska realna mezda neskončno približa ciljni realni mezdi sindikatov. Sindikati imajo moč da lahko nasprotujejo kakršnem koli znižanju realne mezde. Podjetja so absolutno nezmožna zvišati pribitek in posledično znižati realno mezdo. Ta situacija je prikazana na sliki 7 (Lavoie, 1992, str. 395).

Slika 7: Konfliktna inflacija, ko imajo sindikati absolutno pogajalsko moč nad realno mezdo

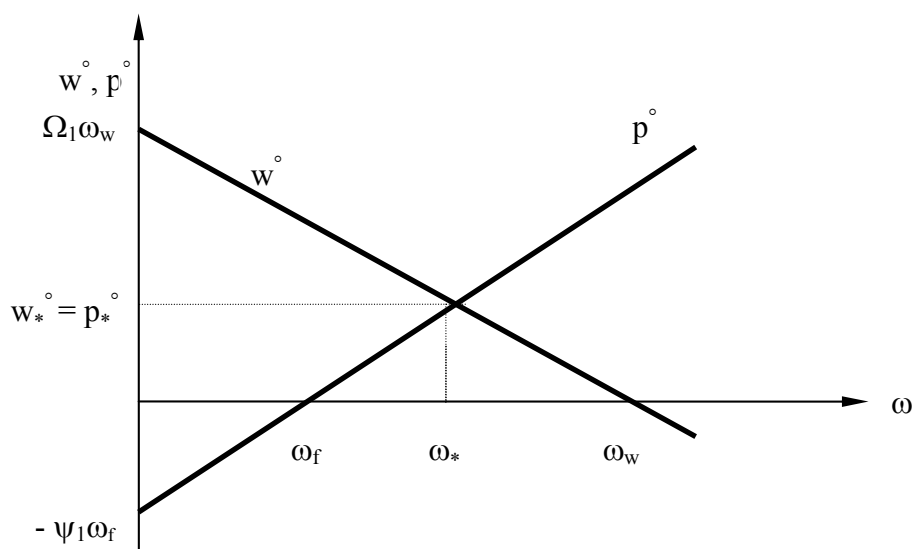

Vir: Lavoie, 1992.

Navpična črta ilustrira moč sindikatov da postavijo realno mezdo na taki ravni, ki jo smatrajo za pravično. Stopnja inflacije je določena s pogajalsko močjo podjetij in razkorakom med dejansko realno mezdo in ciljno realno mezdo podjetij. Kombinacija obeh zgornjih skrajnih primerov bi bil primer južnoameriške strukturne inflacije, kjer sta oba indeksacijska parametra - Ω_2 in ψ_2 - zelo blizu 1; to je primer galopirajoče inflacije.

Na koncu imamo še splošen primer v katerem je dejanska realna mezda nekje med cilji postavljenimi od strani podjetij na eni strani in sindikatov na drugi. Splošen primer se pojavi, ko nobena skupina nima absolutne pogajalske premoči ali sposobnosti, da polno indeksira mezdna ali cenovna zvišanja. Nekonsistentni mezdni zahtevki so "plačani" z inflacijo in kompromisom pri dejanski realni mezdi. To situacijo prikazuje slika 8 in jo je relativno preprosto razložiti v primeru, ko ni indeksacije (Lavoie, 1992, str. 396).

Slika 8: Konfliktna inflacija, ko nobena stran nima absolutne pogajalske moči nad realno mezdo

Vir: Lavoie, 1992.

Naraščajoča premica p^o predstavlja stopnjo cenovne inflacije pri različnih dejanskih realnih mezdah. Če bi bila dejanska realna mezda enaka ciljni realni mezdi podjetij, potem bi bila stopnja inflacije enaka nič. Padajoča premica w^o predstavlja stopnjo mezdne inflacije pri različnih dejanskih realnih mezdah. Stopnja mezdne inflacije bi bila enaka nič, če bi bile dejanska realna mezda in ciljna realna mezda sindikatov enaki. Pri splošnem primeru se to nikoli ne zgodi razen, če so ciljne mezde podjetij in sindikatov enake. Stopnja cenovna inflacije

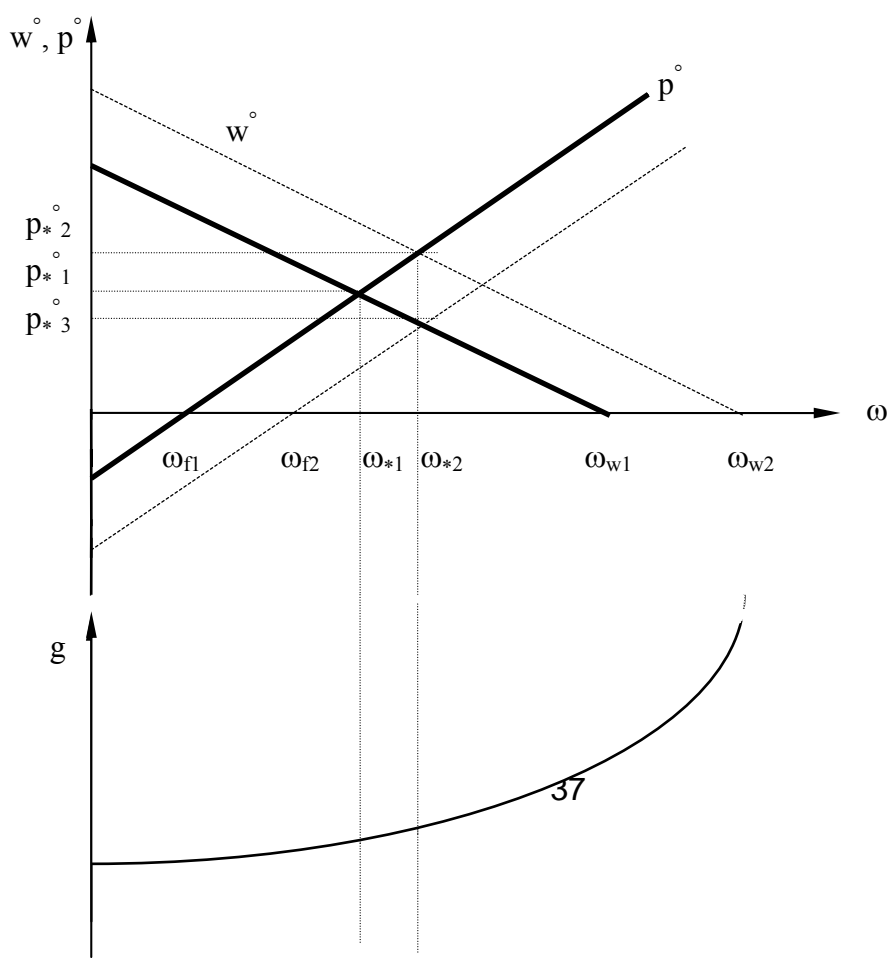
p° je na ravnotežni ravni, ko je enaka stopnji mezdne inflacije w° , to je v točki kjer se premici sekata. V tem presečišču prav tako dobimo realno mezdo ω_* , ki izenači obe inflacijski stopnji. Lahko vidimo, da je to stabilno ravnotežje. Če bi dejanska realna mezda presegala ω_* (položaj desno od ω_* na grafu), bi bila stopnja cenovne inflacije višja od stopnje mezdne inflacije. Posledično bi realna mezdna padla nazaj v svoj stabilni položaj ω_* (Lavoie, 1992, str. 397).

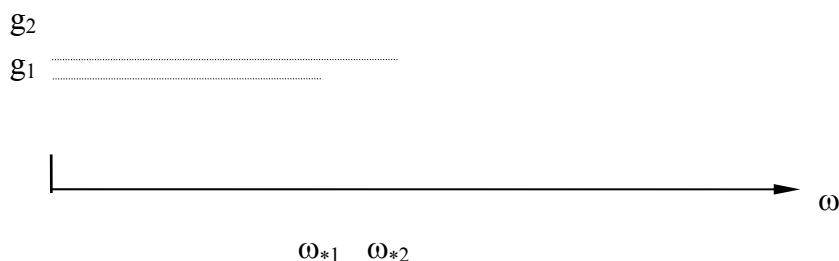
3.5.2. Vpliv sprememb v pogajalskih pozicijah

V osnovnem modelu inflacije, ki smo ga prikazali zgoraj, je stopnja inflacije odvisna samo od pogajalske moči podjetij in delavskih sindikatov ter od razkoraka med njihovimi ciljnimi realnimi mezdami. Predpostavili smo, da ostali dejavniki v gospodarstvu (npr. stopnja rasti) nimajo nobenega učinka na stopnjo inflacije. Tukaj bomo preučili vpliv sprememb v pogajalskih pozicijah na razdelitev dohodka in posledično na realno stopnjo rasti gospodarstva.

Najprej bomo preučili spremembe v pogajalski poziciji delavcev. Zanesli se bomo na enačbi (3.6) in (3.8). Zgornji del slike 9 prikazuje dvig ciljne realne mezde delavcev od ω_{w1} na ω_{w2} . To je prikazano z vzporednim premikom premice w° navzgor. Lahko vidimo, da dvig ciljne realne mezde delavcev vodi v višje stopnje cenovne in mezdne inflacije; v grafu prikazano s p^*_2 . Nova dejanska realna mezda, dana z ω_{*2} , bo višja kot pa pred spremembo v pogajalski poziciji sindikatov.

Slika 9: Višja (nižja) stopnja mezdne in cenovne inflacije in hitrejša stopnja akumulacije

Vir: Lavoie, 1992.

Analiza povečanja pogajalske moči delavcev bi dala podoben rezultat, s to razliko, da nova, navzgor premaknjena premica w° ne bi bila vzporedna s predhodno, ampak bi obe premici izhajali iz iste točke na ω osi.

Zanimivo je pogledati učinek, ki bi ga na gospodarstvo imela bolj bojevitna delovna sila. Višjo stopnjo inflacije spremlja prerazdelitev dohodka k delavcem, ker je realna mezda višja kot pred spremembo pogajalske pozicije delavcev. Naraščanje realne mezde vodi v višjo stopnjo izkoriščenosti in višjo stopnjo rasti gospodarstva. To pozitivno razmerje je prikazano na spodnjem delu slike 9. Rezultat modela se ujema z rezultati prevladujoče analize inflacije. Naraščanje aktivnosti - tukaj njene stopnje rasti - spremlja naraščanje cenovne inflacije. Cene se gibljejo prociklično (Lavoie, 1992, str. 398-400).

Drugi primer, ki ga obravnavamo, je sprememba v pogajalski poziciji podjetij. Predpostavimo, da se podjetja odločijo da sprejmejo nižji pribitek, tj. da si postavijo višjo ciljno realno mezdo ω_{f2} , namesto ω_{f1} . Ta bolj ohlapna pogajalska pozicija podjetij je prav tako prikazana na sliki 9. Premica p° se premakne vzporedno navzdol. Zmanjšanje pogajalske moči podjetij, ki bi bilo simbolizirano s padcem vrednosti ψ parametra, bi vodilo v podoben rezultat, s to razliko, da nova premica p° ne bi bila vzporedna s staro (nova bi imela manjši naklon) (Lavoie, 1992, str. 400). Šibkejša monopolna moč ali bolj popustljivo pogajanje od strani podjetij vodi v višje dejanske mezde (ω_{*2} namesto ω_{*1}) in k nižji stopnji profitne ter mezdne inflacije (p_{*3}° namesto p_{*1}°). Če pogledamo spodnji del slike 9 vidimo, da nižjo stopnjo inflacije spremlja višja stopnja rasti. Inflacija je proticiklična.

Ta presenetljiv rezultat je posledica komplementarnih učinkov dveh ključnih postkeynesianskih stališč: prerazdelitev dohodka v korist delavcev pospeši rast; manj konflikta za dohodek pa upočasnijo inflacijo. Če podjetja sprejmejo zmanjšanje svojega ciljnega pribitka, potem naj bi se omenjena učinka pojavila še preden je dosežena polna izkoriščenost v gospodarstvu. Seveda, dvig ciljnega pribitka podjetij oziroma znižanje ciljne realne mezde podjetij bi imelo nasprotno učinke: stopnja rasti bi bila nižja, stopnja inflacije pa bi bila višja. Prehod v to novo situacijo lahko imenujemo stagflacija. Vpliv pogajalskih pozicij podjetij in sindikatov na ravnotežno

stopnjo cenovne in mezдне inflacije lahko algebraično izrazimo. Uporabimo enačbi (3.6) in (3.10), dobimo:

$$\dot{p}_* = \dot{w}_* = \Omega_1 \psi_1 (\omega_w - \omega_f) / (\Omega_1 + \psi_1) \quad (3.11)$$

Očitno je, da vsako povečanje razmika med ω_w in ω_f vodi v naraščanje stopnje inflacije. Ker je odvod \dot{p}_* glede na Ω_1 in ψ_1 pozitiven, povečanje pogajalske moči podjetij ali sindikatov prav tako vodi v višjo inflacijo (Lavoie, 1992, str. 402).

3.6. Implikacije za ekonomsko politiko

Podjetniško, tržno orientirano in denarno gospodarstvo s prilagoditvenim bančnim sistemom se lahko sooči z dilemo, če je približevanje k polni zaposlenosti povezano z naraščajočo stopnjo inflacije. Če ljudje izkusijo naraščajoče inflacijske pritiske, ko stopnja nezaposlenosti pada, zaradi vladne politike deficitne potrošnje, bodo sprejeli prepričanje, da je za boj proti inflaciji potrebno v kratkem roku povečati stopnjo nezaposlenosti do točke kjer inflacija izgine. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali lahko kapitalistično gospodarstvo doseže ne-inflacijsko stanje brez nenehnega ustvarjanja množice brezposelnih delavcev (Davidson, 1991, str. 85-86)?

Postkeynesianski ekonomisti priznavajo, da vsak bančni sistem, ki lahko zagotovi menedžerjem dodatne finance za povečanje proizvodnje, lahko prav tako zagotovi financiranje naraščajočih denarnih mezd in drugih stroškov, ki dvigujejo denarne stroške proizvodnje. Kako naj potem gospodarstvo, ki je zavezano politiki polne zaposlenosti in z bančnim sistemom, ki je pripravljen financirati naraščajoče proizvodne stroške, prepreči menedžerjem, dobaviteljem materiala in delavcem dviganje cen svojim storitvam zaradi njihovih osebnih koristi?

Neoklasični odgovor na to vprašanje je, da v "svobodni" družbi, kjer so ljudje motivirani edino z osebno koristjo, lahko delavci in podjetniki svobodno zahtevajo katero koli ceno za svoje storitve, tudi, če so te zahteve inflacijske. Dokler lahko monetarne oblasti vplivajo na omejitev rasti denarne ponudbe, banke ne bodo mogle zagotavljati dovolj posojil za vzdrževanje ravni proizvodnje na isti ravni proizvoda pri inflacijskih zahtevah. Omejitev bančne kreacije denarja pomeni posledično slabljenje povpraševanja - načrtovana recesija - kar prisili menedžerje, da odpustijo nekatere delavce. Posledična "naravna stopnja" nezaposlenosti bo ogrozila delovna mesta zaposlenih delavcev in brzdala prihodnje mezdne zahtevke, da ne dosežejo inflacijske ravni. Postkeynesianski ekonomisti ugovarjajo tej miselnosti, po kateri je nujno ohranjati množico nezaposlenih delavcev z namenom, da bi zahteve ostalih, ki so zaposleni držali na ne-inflacijskih ravneh (Davidson, 1991, str. 87).

Postkeynesianski ekonomisti nasprotujejo drastični restriktivni monetarni politiki kot sredstvu boja proti inflaciji, vendar ne zanikajo, da lahko dovolj velika nezaposlenost in poslovne izgube v gospodarstvu znižajo stopnjo inflacije. Toda za razliko od neoklasičnih ekonomistov postkeynesianski ekonomisti priznavajo, da bo družba utrpela velike stroške, ne samo zaradi povečanja nezaposlenosti in zmanjšanja realnega proizvoda, ampak tudi zaradi posledične upočasnitve akumulacije proizvodnega kapitala. Ti stroški se smatrajo za previsoke glede na "koristi" uspešne restriktivne proti-inflacijske monetarne politike. Kot alternativo restriktivni monetaristični proti-inflacijski politiki zagovarjajo politiko dohodka, kar pomeni sprejetje družbenega dogovora med člani družbe, da ne bodo delali inflacijskih mezd in profitnih zahtevkov. Politika dohodka bi omogočala večjo raven zaposlenosti, večje profite in večjo akumulacijo in blagostanje brez inflacije (Davidson, 1991, str. 107-108).

Postkeynesianci menijo, da je politika dohodka politično izvedljiva in delujoča, če oblast pojasni javnosti, bodo vsi na izgubi zaradi monetaristične proti-inflacijske politike, če ne bodo vsi delovali v skladu z družbenim dogovorom za preprečevanje inflacije. Po postkeynesianskem prepričanju se družba lahko bori proti inflaciji in hkrati vzdržuje stanje blizu polne zaposlenosti s politiko dohodka, tako da se javnosti pove, kako bodo ti postopki uskladili drugače nekonsistentne zahtevke vsake skupine, ki poskuša izboljšati svoj dohodek na račun drugega. Javno sprejetje politike dohodka naj bi torej omogočilo maksimalno raven proizvodnje in najvišji možni življenjski standard za celotno družbo. Oblast ima pa to odgovornost, da jasno in podrobno razloži, da je edina alternativa permanentni politiki dohodka ali permanentna visoka nezaposlenost (za omejitev inflacije) ali visoka inflacija (ki ustvari velika popačenja in uniči gospodarski sistem). To proti-inflacijsko stališče je v nasprotju z ideologijo neoklasične teorije, ki pravi, da bo državno vmešavanje v svobodno tržno določanje mezd in cen uničilo učinkovitost "laissez-faire" sistema (Davidson, 1991, str. 108-109).

Lavoiejev model konfliktne inflacije je uporaben tudi za vodenje ekonomske politike. Iz modela konfliktne inflacije lahko vidimo, da je na inflacijo možno vplivati z regulacijo naklona premic w° in p° . To pomeni, da ima ekonomska politika za obvladovanje inflacije na voljo vsaj tri možnosti: (1) da poskuša zmanjšati moč podjetij (to privede do padca vrednosti parametra ψ_1 , ki ga ponavadi spremlja (ni pa nujno) zmanjšanje profitnih aspiracij - pomik ω_f v desno); (2) da poskuša zmanjšati moč sindikatov (to privede do padca vrednosti parametra Ω_1 , ki ga običajno spremlja znižanje ciljne realne mezde delavcev - pomik ω_w v levo); (3) da poskuša direktno in že vnaprej doseči zblížanje izhodiščnih dohodkovnih zahtev obeh strani (v primeru sovpadanja podjetniških in sindikalnih ciljnih realnih mezd se inflacija sploh ne bi pojavila - presečišče premic w in p na sliki 8 bi bilo v točki ω_*).

Glede prve možnosti je posebej z vidika majhnega gospodarstva jasno, da previsoke profitne pribitke na stroške najučinkoviteje znižuje mednarodna konkurenca. Podjetja morajo v odprtem gospodarstvu, ki je izpostavljeno konkurenci iz tujine, pri svojih cenovnih odločitvah dobro pretehtati vse pozitivne in negativne posledice določene stopnje pribitka ali profitne marže

(pozitivne zaradi zagotavljanja akumulacije za razvoj in negativne zaradi izgube trgov in konkurenčnosti). Druga možnost je monetaristična in pomeni boj proti inflaciji z restriktivno monetarno politiko, ki sicer zniža stopnjo inflacije, vendar za visoko ceno zmanjšanja obsega proizvodnje (v grafičnem prikazu modela konfliktne inflacije to pomeni pomik premice p° navzdol) in povečanja ravni nezaposlenosti, ki zmanjšuje pogajalsko moč sindikatov in njihove mezdne zahtevke (zmanjšanje naklona oziroma pomik premice w° navzdol) (Sušjan, 1997, str. 290). Postkeynesianski ekonomisti to drugo možnost zavračajo. "Reynolds monetaristično zdravljenje inflacije z ustvarjanjem recesije primerja z nekom, ki poskuša avtomobil ustaviti tako, da izpusti olje iz motorja - metoda je na koncu sicer učinkovita, toda cena za to je zelo visoka. Neto učinek take "stop-go" ekonomske politike je negativen, saj izguba družbenega proizvoda v recesijah praviloma presega njegovo povečanje v fazah ekspanzije." (Sušjan, 1997, str. 291). Toda izkušnje kažejo, da je za stabilizacijo gospodarstva, ki je v inflacijski spirali, restriktivna monetarna politika nujno potrebna. Tretja možnost se nanaša na mehanizme, ki preprečujejo sprožitev inflacijskega procesa, ko se gospodarstvo približuje polni zaposlenosti. Postkeynesianci dajejo prednost tej možnosti; gre za ukrepe politike dohodka, katerih cilj je zblížati ω_f in ω_w , in inflacijo odpraviti že v njenem začetku (Sušjan, 1997, str. 291).

Glavni problem pri politiki dohodka je, da nobena kapitalistična država še ni uspela zasnovati politike dohodka, ki bi delovala na dolgi rok. Državno vsiljen nadzor nad mezdami in cenami nujno moti tržne alokacijske procese in rezultira v naraščanju popačenj dlje kot traja državni nadzor. Verjetno je glavna politična težava, da imajo vse stabilizacijske politike močne razdelitvene posledice. V primeru politike dohodka je ta vidik še bolj jasen (Moore, 1979, str. 136).

Pri doseganju soglasja glede razdelitve dohodka se pojavijo težave, ki so predvsem povezane z institucionalno ureditvijo trga dela in s spreminjanjem pogajalske moči interesnih skupin. Pri doseganju in vzdrževanju družbenega dogovora med skupinami (delavci in delodajalci) ima pomembno vlogo stopnja centraliziranosti kolektivnih pogajanj. Kot smo že omenili, je Calmforsova in Driffillova empirična raziskava pokazala, da so sindikati bolj zadržani pri svojih mezdni zahtevkih v gospodarstvih z močno centraliziranimi oziroma močno decentraliziranimi kolektivnimi pogajanjmi, medtem ko so v državah z vmesno stopnjo centralizacije sindikalni mezdni zahtevki bolj konfliktni. Potem naslednji problem je ta, da je politika dohodka lahko zelo raztegljiv pojem (Sušjan, 1997, str. 291).

Obstaja več vrst politik dohodka: (1) nadzor nad mezdami in drugimi oblikami dohodka od strani države, ki določi dohodkovne standarde in skrbi za njihovo izvajanje; (2) neobvezne smernice za oblikovanje mezd in drugih dohodkov (primer je določanje mezd zaposlenim v javnem sektorju z namenom vplivati na ostale mezde); (3) dohodkovna politika "svobodnega trga", pri kateri država poskuša z raznimi ukrepi ustvariti zadostno brezposelnost za oslabitev "previsokih" mezdni zahtevkov; (4) davčna politika dohodka, pri kateri država, ali z davkom sankcionira tista podjetja, ki so odobrila naraščanje mezd nad povprečno rastjo produktivnosti,

ali pa z davčnimi olajšavami nagradi podjetja, ki so se pri izplačevanju mezd držala določenih smernic; (5) planska politika dohodka, za katero je značilno, da je določanje dohodkovnih standardov podrejeno procesu planiranja, ki je osredotočeno na dolgoročni razvoj in konkurenčni položaj gospodarstva.

Kot vidimo, je pojmovna raztegljivost politike dohodka očitna: (1) pomeni v celoti administrativno določanje dohodkov, (3) je v bistvu monetaristični način ustvarjanja nezaposlenosti, ki s povečanjem ravni nezaposlenosti disciplinira delavce. Postkeynesianci se v glavnem zavzemajo za (4), tj. za davčno politiko dohodka, ki naj bi preprečevala previsoko naraščanje mezd. Težava pri davčni politiki dohodka je v tem, ker podjetja omeji na povprečno rast mezd, ki je v skladu z povprečno stopnjo rasti produktivnosti. Z makroekonomskega vidika je to pravilno, z mikroekonomskega pa ne, ker posameznim podjetjem otežuje vodenje lastne stimulative politike pri izplačevanju mezd, kar se lahko povratno negativno odrazi v produktivnosti. Za slovenske razmere je zelo relevantna postavka (2), tj. določanje dohodkov v javnem sektorju in državni upravi, zaradi močnega demonstracijskega učinka. Z naraščanjem plač v javnem sektorju država spodbuja mezdne zahteve zaposlenih v ostalih sektorjih; nasprotno pa stabilnost plač v državnem sektorju deluje zaviralno na dohodkovne aspiracije delavcev v drugih sektorjih (Sušjan, 1997, str. 292).

SKLEP

V diplomskem delu smo predstavili postkeynesiansko teorijo inflacije oziroma teorijo konfliktne inflacije. Teorija konfliktne inflacije je poglobljeno in teoretično popolnejše nadaljevanje teorije stroškovne inflacije. Postkeynesianski pristop k razlagi inflacije se razlikuje od stroškovnega pristopa v tem, da prepozna izvor inflacije v neprestanem konfliktu oziroma boju med različnimi skupinami v družbi za razdelitev narodnega dohodka, za razliko od stroškovnega pristopa, ki je videl vzrok inflacije predvsem v naraščanju faktorskih stroškov. Postkeynesianska razlaga inflacije se bistveno razlikuje od neoklasične razlage inflacije, ki trdi, da je izključni vzrok za inflacijo presežno naraščanje količine denarja, za kar krivijo preveliko državno in investicijsko porabo. Postkeynesianski ekonomisti trdijo, da je naraščanje denarnega stoga v bistvu prej posledica (naraščanja gospodarske aktivnosti) kot pa vzrok (za naraščanje splošne ravni cen oziroma inflacijo). Postkeynesianci glavni vzrok inflacije v sodobnih tržnih gospodarstvih vidijo v večdimenzionalnem konfliktu za razdelitev narodnega dohodka, ki poteka med različnimi organiziranimi skupinami v neki družbi. Stroški nekoga oziroma cene proizvodov in storitev, ki jih nekdo plačuje, predstavljajo dohodek nekoga drugega. Tako si lahko neka organizirana skupina z zaračunavanjem višjih cen svojih proizvodov ali storitev pridobi večji delež narodnega dohodka na račun drugih. Kombinacija obravnavanih institucionalnih značilnosti v sodobnih tržnih gospodarstvih pa je verjetno bistveno pripomogla k proizvajanju in vztrajnosti (konfliktnih) inflacijskih procesov po drugi

svetovni vojni. Organizirane skupine z ekonomsko ali politično močjo, ki so nezadovoljne z obstoječo razdelitvijo deležev narodnega dohodka, običajno nočejo miroljubno pristati na "tržno" razdelitev dohodka. Te skupine imajo moč si pridobiti večji relativni delež narodnega dohodka predvsem na škodo tistih, ki nimajo (ali imajo majhno) ekonomske ali politične moči. Posledica razdelitvenega konflikta teh organiziranih skupin pa je inflacija. Ukrepi tradicionalne proti-inflacijske (restriktivne) monetarne politike lahko na konfliktno inflacijo vplivajo le posredno, tako da z načrtovanim ustvarjanjem dovolj velike recesije in nezaposlenosti oslabijo pogajalsko pozicijo sindikatov oziroma delavcev. Postkeynesianski ekonomisti kot superiorno alternativo restriktivni monetarni politiki zagovarjajo politiko dohodka, ki naj bi uskladila konfliktno dohodkovne zahteve delavcev in podjetij ter tako preprečila nastanek razdelitvenega konflikta in inflacije.

LITERATURA

1. Arestis Philip: Post-Keynesian Theory of Money, Credit and Finance. Arestis Philip, ed., Post-Keynesian Monetary Economics. Aldershot : Edward Elgar, 1988, str. 41-71.
2. Arestis Philip, Eichner Alfred S.: The Post-Keynesian and Institutionalist Theory of Money and Credit. Journal of Economic Issues, B.k., 22(1988), 4, str. 1003-1021.
3. Calmfors Lars, Driffill John: Bargaining structure, corporatism and macroeconomic performance. Economic policy, B.k., 3(1988), 1, str. 14-61.
4. Davidson Paul: Controversies in Post-Keynesian Economics. Aldershot : Edward Elgar, 1991. 130 str.
5. Gylfason Thorvaldur, Lindbeck Assar: The Political Economy of Cost Inflation. Kyklos, B.k., 35(1982), 3, str. 430-455.
6. Lavoie Marc: The Foundations of Post-Keynesian Economic Analysis. Aldershot : Edward Elgar, 1992. 461 str.
7. May Ann Mari, Grant Randy R.: Class Conflict, Corporate Power, and Macroeconomic Policy: The Impact of Inflation in the Postwar Period. Journal of Economic Issues, B.k., 25(1991), 2, str. 373-381.
8. McNabb Robert, McKenna Chris: Inflation in Modern Economies. Hertfordshire : Harvester Wheatsheaf, 1990. 141 str.
9. Moore Basil J.: Monetary Factors. Eichner Alfred, ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London : Macmillan, 1979, str. 120-138.
10. Moore Basil J.: Unpacking the Post-Keynesian Black Box: Wages, Bank Lending and the Money Supply. Arestis Philip, ed., Post-Keynesian Monetary Economics. Aldershot : Edward Elgar, 1988, str. 122-151.
11. Moore Basil J.: The endogenous money supply. Journal of Post Keynesian Economics, B.k., 10(1988a), 3, str. 372-385.

12. Nelson Luise C.: Monetary Policy Official's Views about Setting Monetary Targets. *Journal of Economic Issues*, B.k., 27(1993), 4, str. 1181-1193.
13. Niggle Cristopher J.: The Endogenous Money Suplly Theory: An Institutionalist Appraisal. *Journal of Economic Issues*, B.k., 25(1991), 1, str. 137-151.
14. Norčič Oto: Uvod v politično ekonomijo: alternativni politekonomski izzivi v sodobni ekonomski teoriji. Ljubljana : Enotnost, 1996. 200 str.
15. Palley Thomas I.: Post Keynesian Economics: Debt, Distribution and the Macroeconomy. 1. izdaja. Hampshire : Macmillan Press, 1996. 239 str.
16. Ribnikar Ivan: Denarni sistem in denarna teorija, 2. del: Denarna teorija. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995. 277 str.
17. Sawyer Malcom C.: The challenge of radical political economy: an introducton to the alternatives to neo-classical economics. 1. izdaja. Hertfordshire : Harvester Wheatsheaf, 1989. 479 str.
18. Smith David: Uspon i pad monetarizma. Beograd : s.n., 1988, str. 81-121.
19. Sušjan Andrej: Postkeynesianska ekonomska teorija: vzpostavljanje alternative neoklasični ekonomiki. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 1995. 275 str.
20. Sušjan Andrej: Konfliktna inflacija. Teorija in praksa, Ljubljana, 34(1997), 2, str. 285-294.
21. Sušjan Andrej: Izbrana poglavja iz politične ekonomije. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1997a. 111 str.
22. Trevithick James: Inflation: A guide to the Crisis in Economics. 2. izdaja. New York : Penguin, 1980. 145. str.
23. Žižmond Egon: Zveza med brezposelnostjo in inflacijo. Kračun Davorin, ed., Uvod v ekonomijo. Makroekonomika, Maribor : Studio Linea, 1991, str. 129-147.